

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste Valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Bakalaureusetöö

Mai-Brit Jürman

NOORTE EESTIVENELASTE RAHVUSLIKU IDENTITEEDI ANALÜÜS LÄBI
AKULTURATSIOONI TEOORIA

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Helen Urmann, MA

Tartu 2024

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 11381

Mai-Brit Jürman 15.01.2024

Lihtlitsents

Mina, Mai-Brit Jürman, (isikukood: 60106170213) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Noorte eestivenelaste rahvusliku identiteedi analüüs läbi akulturatsiooniteooria (*Analysis on Young Estonian-Russians' national identity through acculturation theory*), mille juhendaja on Helen Urmann,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Annotatsioon

Eestivenelaste identiteete ja nende kujunemist on uuritud palju ning erinevate näitajate alusel, kuid vähem on rõhku pandud noorte eestivenelaste identiteetidele. Oluline on aga mõista, et kuidas noored identifitseerivad, selleks, et neid enam kaasata kodanikuühiskonda ja valitsemisse, mis omakorda tugevdaks demokraatiat. Vähemusgrupid on ühtlasi pahatihti vähem kaasatud ja vähem aktiivsed kui eestlased, kuid sidusa ja ühtse ühiskonna jaoks on kõigi kaasatus ja kõigiga arvestamine oluline.

Töö teoreetiline osa keskendub etnilise identiteedi mõistele ja erinevatele definitsioonidele, John Berry (1980) akulturatsiooniteooriale ning selle mõtestamisele. Seejärel avatakse Eesti olukord ja kogemus seoses akulturatsiooniga ning erinevate strateegiatega. Integratsioon ja teised akulturatsioonistrateegiad on tugevalt politiseeritud ning avalik huvi nende (ja nende rakendamise edukuse) vastu on avalikkusel alati suur.

Empiirilises osas viidi läbi üheksa noorega (vanuses 18-25) poolstruktureeritud intervjuud, kus läbi kvalitatiivse meetodi analüüsiti nende etnilisi identiteete ja nende kujunemist. Empiirilise osa peamine küsimus oli, et kuidas identifitseerivad end taasiseseisvunud Eestis üleskasvanud noored.

Analüüsi käigus selgus, et kõik uuritud noored on hästi integreerunud. Samas tuntakse riigipoolsetes tegudes vahest sundassimilatsiooni või tuntakse, et vene kultuuri proovitakse eemaldada või alla suruda. Noored tundsid ka generatsioonilist vahet enda vanemate või vanavanematega võrreldes, kus noored on enam integreerunud, kuid vanemad põlvkonnad on enam eraldumise strateegiat kasutanud.

Kuigi eestivenelaste identiteete on palju uuritud, on vähem uuritud noorte (ehk teise või kolmanda generatsiooni immigrantide) identiteete. Kuna analüüsisosast selgus, et noorte ja nende vanemate kogemus ja akulturatsioonistrateegiad on erinevad, siis see on üks ala, millele võiks edaspidi teaduskirjanduses enam tähelepanu pöörata.

Sisukord

Annotatsioon	4
Sissejuhatus	7
1. Teoreetiline raamistik	9
1.1 Rahvuslik identiteet kui mõiste	9
1.2 Berry akulturatsioonistrateegia.....	10
1.3 Seni kasutatud akulturatsioonistrateegiad Eestis ning erinevad murekohad	13
1.4 Segregatsioon.....	16
1.5 Usaldus institutsioonide vastu	16
1.6 Integratsioon	17
2. Metoodika.....	19
2.1 Uurimislähenemine.....	19
2.2 Andmekogumistehnika	19
2.3 Valim.....	20
3. Analüüs.....	24
3.1 Kodakondsus, rahvus, etniline identiteet.....	24
3.2 Kogemus haridussüsteemis, diskrimineerimisega seonduvad kogemused.....	27
3.3 Eestlaste, meedia ja riigi suhtumine venelastesse	30
3.4 Perekondlikud arusaamad ja suhtumine	33
3.5 Riigisümbolite tajumine	36
3.6 Negatiivne suhtumine Ida-Virumaa suhtes.....	37
3.7 Suhete halvenemine Eesti ühiskonnas	39
3.8 Lahendused ja jätkuvad murekohad	40
Arutlus ja kokkuvõte	42

Kasutatud kirjandus:.....	44
LISA 1.a	46

Sissejuhatus

Antud uurimistöö analüüsib läbi John Berry (1980) akulturatsiooniteooria seda, kuidas noored eestivenelased end rahvuslikult identifitseerivad. Uurimistöö keskendub noortele vanuses 18-25, kelle vähemalt üheks koduseks keeleks on vene keel.

Töö aktuaalsus seisneb selles, et uuritakse läbi akulturatsiooniteooria Eesti suurima vähemusrahvuse noorte identiteete - seda, kuidas ja miks nende identiteedid on kujunenud selliseks, nagu need on. Kõik töös uuritavad noored on kasvanud üles taasiseseisvunud Eesti Vabariigis, neil kõigil on Eesti kodakondsus, seega nad väga sarnased eestlastest noortele, kuid neid eristab see, et neil on teine kultuuriline taust – nad on vähemus Eestis. Seetõttu on nende kogemus ühiskonnas erinev. Vähemuste identiteete on oluline mõista ja teada et mis neid mõjutavad selleks, et neid paremini kaasata valitsemisse, tugevdada kodanikuühiskonda ja seeläbi tugevdada demokraatiat tervikuna.

Berry (1980) on akulturatsioonistrateegiates loonud erinevaid dimensioone ja viise, kuidas grupid ja indiviidid omavahel suhestuvad, kuid kõige olulisemad ja levinud on neli strateegiat, mille alusel on võimalik inimeste või riigi tegevust analüüsida. See pakub meile uue teadmise selle kohta, milline on noorte kogemus, kes on kasvanud taasiseseisvunud Eestis ja kuidas seda saaks näha läbi akulturatsiooni teoreetilise läätse. Kui inimeste kogemusi ja neile olulisi teemasid süstematiseerida, saame teha teooria põhjal järeldusi, milline on nende elukogemus, mis on neile oluline ning kuidas nende olukorda või heaolu parandada.

Töö eesmärk on luua teadmine selle kohta, kuidas noored eestivenelased end identifitseerivad ja mis selle kujunemist mõjutanud on. Varasemalt on uuritud eestivenelaste identiteete ja neid mõjutavaid fenomene põhjalikult, lähtudes erinevatest aspektidest: elukohapõhine segregatsioon (Mägi 2018), akulturatsiooni tajumine (Kruusvall, Vetik, Berry 2009), õppekeele mõju identiteedile (Soll et al. 2014) jne. Mitmed uuringud on keskendunud konkreetsetele asukohtadele, eelkõige Tallinnale, Narvale, Ida-Virumaale jne. Paljud varasemad uuringud on keskendunud kõigile vanuserühmadele, sh esimese generatsiooni migrantidele. Kuid antud töö soovib keskenduda noortele, kes on sündinud ja üles kasvanud Eestis, välja jättes vanemad põlvkonnad,

seega tegu on vähemalt esimese või teise generatsiooni migrantide järglastega, kes on enda esivanemate kodumaaga vähem kokku puutunud. Neil on otsene kontakt ja vahetu kogemus nende juurkultuurist, kuid nad on veetnud oma elu teises kultuuris, mis ei pruugi nende vanematele olla omane.

Kõige laiem ja olulisem uurimisküsimus antud töö puhul on järgmine: kuidas identifitseerivad end taasiseseivunud Eestis üleskasvanud venelased? Töö pakub uusi ja süvendatud teadmisi (noorte) eestivenelaste identiteetide kohta. Seega ühelt poolt saame teada, et kuidas antud noored tajuvad end ja enda positsiooni Eesti ühiskonnas. Teisalt aga annab Berry akulturatsiooniteooria rakendamine analüüsis osas võimaluse süvendada olemasolevat erialakirjandust Eesti kohta. Varem on eestivenelaste identiteete uuritud paljude erinevate akadeemikute ja erialade esindajate poolt, aga see töö pakub uusi teadmisi just teise või kolmanda generatsiooni uusasukate järglaste kohta ning võtab vaatluse alla ainult noored. See aitab luua uusi teadmisi just selle konkreetse grupi kohta, keda on vähem uuritud (kui näiteks eestivenelaste vähemust kui tervikut).

Töö esimene osa on teoreetiline raamistik, kus defineeritakse rahvusliku identiteedi mõiste, seletatakse lahti Berry teooria ja miks see on oluline ning keskendutakse Eesti kontekstile. Töö teine osa on metoodika, kus seletatakse lahti töö metoodilised valikud ja otsused. Töö kolmas osa keskendub analüüsile, kus võetakse kokku töö sisulised leiud ja tähelepanekud. Viimane osa on kokkuvõte, millele järgneb kasutatud kirjandus.

1. Teoreetiline raamistik

1.1 Rahvuslik identiteet kui mõiste

Identiteet mõistena võib olla mitmetahuline või kompleksne. Üht kindlat tüüpi identiteet võib olla rahvuslik identiteet. Teaduskirjanduses on sellele leitud erinevaid definitsioone, mis erinevaid osiseid või tahke arvesse võtavad. Antud töös kasutatakse etnilist ja rahvuslikku identiteeti samasuguste ja võrdväärsete mõistetena, ehk need tähendavad sama asja. Riigiidentiteet seevastu on eraldiseisev teistsugune mõiste.

Rahvuslikku identiteeti on Valk (2016/17) defineerinud Tajfeli (1981) sotsiaalse identiteedi konseptsiooni edasiarendusest järgnevalt: “rahvuslik identiteet on osa inimese minapildist, mis tuleneb teadmisesest oma rahvuslikust kuuluvusest koos sellele omistatava väärtuse ja emotsionaalse tähendusega”. See definitsioon kätkeb endas seda, kuidas inimene enda rahvuslikku identiteeti tajub osana endast, võttes arvesse ka väärtust ja emotsionaalset sidet. Rahvuslikku identiteeti oleks kehv defineerida läbi juriidiliste osiste (nt kodakondsus), sest see ei võtaks arvesse inimesele olulist emotsionaalset väärtust, mida rahvuslik identiteet tegelikult pakub.

Rahvuslikku identiteeti on defineerinud Haridussõnastik (2014) järgnevalt: “rahvuslik eneseteadvus, iseenese teadvustamine oma rahvuse esindajana, seotud rahvale omaseks peetavate omaduste tajumise ja väärtustamisega iseendas”. Antud definitsiooni puhul tõmmatakse rahvuslikule identiteedile, etnilisele identiteedile ja rahvusteadvuse vahele võrdusmärk ning kõiki kolme mõistet kasutatakse omavahel vaheldatavana.

Phinney et al. (2001: 496) defineerivad etnilist identiteeti kui indiviidi arusaama endast mingisse etnilisse gruppi kuuludes. Autorid täpsustavad, öeldes, et tihti kätkeb etniline identiteet enese identifitseerimist, kuulumise ja pühendumuse tundeid seoses mingi grupiga, ühiseid väärtuseid ja suhtumist enda etniline grupi vastu. Etniline identiteet on dünaamiline konstrukt, mis areneb ja muutub vastates arenevatele ja kontekstuaalsetele faktoritele, ning see on kriitiline arenguülesanne noortele, eriti komplekssetes tänapäeva ühiskondades (Phinney et al. 2001: 495). Seega on inimese identiteedi kujunemise puhul eriti oluline noorus kui periood, mil tegeletakse enese otsinguga - sealhulgas enda etnilise kultuuri kohta. Phinney et al. (2001: 496) tähendavad, et noored, eriti need, kes on etnilistest gruppidest, millel on madalam staatus või võim, võivad olla sügavalt kaasatud

enda etnilise kuuluvuse kohta uurimisse ning see võib viia konstruktiivsete tegevusteni, mis soosivad nende grupi väärtuse ja legitiimsuse kinnitamist või ebakindluse, segaduse ja pahameele teket nende grupiga käitumise suhtes.

Rahvuslik identiteet muutub ajas tänu sotsiaalpsühholoogilistele ja kontekstuaalsetele faktoritele ning indiviidide loodud arusaamad varieeruvad oluliselt käitumise, uskumuste, väärtuste ja normide põhjal, mis nende gruppi iseloomustavad, koos arusaamadega, kuidas need omadused neid endid peegeldavad või ei peegelda (Phinney et al. 2001: 496-497).

Rahvuslik identiteet on mõistena omane konkreetsele (etnilisele) grupile, kuid riigiidentiteet seevastu keskendub laiemasse ühiskonda või riiki kuulumisele ning sel on kondalik või poliitiline mõõde juures (Valk et al. 2011: 34). Etnilise identiteedi kõige olulisemad osised on kuulumistunne ja pühendumus, hoiakud oma grupi suhtes ning kultuurilised aspektid (Valk et al. 2001: 584). Riigiidentiteet on etnilisest identiteedist erinev ning kätkeb endas kompleksseid tundeid seoses kuulumisega ja suhtumisega laiemasse ühiskonda. Phinney et al. (2001: 497) tähendavad, et Ameerikas on “ameeriklane” kui riigiidentiteedi silt - tihtipeale on immigrandid lisanud sellele liidese, mis nende etnilist kuuluvust tähistab (näiteks *Chinese American*). Sarnaselt sellele on Eestis laialt kasutusel termin eestivenelane, mis viitab sarnaselt sellele, et tegu on Eestis elava inimesega, kel on seotus ka vene identiteediga. Seetõttu saab väita, et “eestivenelase” sildi alla kuuluvad inimesed on Eestis elavad või Eestiga tugevalt seotud, samal ajal, kui neil on ka vene kultuuri, rahva, riigi või identiteediga seos. Sellest arusaamast lähtutakse ka selles töös, kui räägitakse eestivenelastest.

Valki definitsioon (2016/17) rahvuslikust identiteedist on selle töö raames parim, sest kätkeb endas seda, kuidas inimene end ise tajub ning inimese etniline identiteet tuleneb tema rahvuslikust kuuluvusest koos väärtuse ja emotsionaalse tähendusega, seega antud definitsioon rõhutab enim etnilise identiteedi olulisust indiviidile.

1.2 Berry akulturatsioonistrateegia

Akultuuratsioon mõistena võib olla varieeruvate definitsioonidega. Akultuuratsiooni kui protsessi võib näha kas staatilise või dünaamilise ehk liikuvana.

Akultuuratsiooni võib mõtestada läbi erinevate omaduste, kus erinevad teoreetikud on pakkunud akultuuratsiooni mõõtmiseks erinevaid skaalasid. Liebkind (2001: 388) nimetab neist kolm: ühe

osutiline; unidimensionaalne bipolaarsel skaalal ja kahesuunaline. Ühe osutilistes on akulturatsiooni mõõtmiseks üks näidik (keeleoskus, konkreetnes ühiskonnas elatud aastad vm). Unidimensionaalsete skaalade puhul kaasatakse keelekasutust, meediakasutust, ametialast hõivet vm, kus skaala ühes otsas on traditsiooniline ja teises peavool. Kahesuunaline akulturatsioon on eelnevast kahest erinev, sest võimaldab mõõta nii gruppi, kes rakendab akulturatsiooni, kuid ka gruppi, kelle suhtes seda tehakse ehk võimalik on mõõta kahte gruppi eraldi.

Liebkind (2001: 386) defineerib akulturatsiooni järgmiselt: “fenomen, mis tuleneb sellest, kui indiviididest koosnevad grupid on pidevas vahetus kokkupuutes, millega kaasnevad muutused algse kultuuri mustrites ühes või mõlemas grupis.” See definitsioon kätkeb endas kahesuunalisust, mis viitab muutustele, mis võivad aset leida mõlemas grupis (mitte ainult grupis, mille suhtes rakendatakse akulturatsioonistrateegiat).

Phinney et al. (2001: 495) ütlevad, et akulturatsioon on laiem konstrukt, mis hõlmab endas käitumist, suhtumist ja väärtusi, mis muutuvad kultuuride kokkupuutel, kuid etniline identiteet on akulturatsiooni aspekt, mis keskendub subjektiivsele arusaamale gruppi või kultuuri kuulumisest.

Berry (1980) lõi akulturatsioonistrateegiad, millega käsitletakse viise, kuidas indiviidid või grupid üritavad akultureeruda ja üksteisega suhestuda ühiskonnas elades, kus on kaks või enam kultuuri. Akulturatsioonistrateegiad põhinevad sellele, et indiviididel on kaks peamist teemat- üks puudutab nende enda gruppi ja teine teisi (kultuurilisi) gruppe (Kruusvall, Vetik, Berry 2009). Esimene teema tegeleb sellega, et soovitakse enda kultuuri ja identiteeti säilitada ning teine teema tegeleb sellega, et soovitakse (vähemal või suuremal määral) teiste kultuuriliste ühiskonnagruppidega kontakti ja sidet hoida (Liebkind 2001: 393).

Berry akulturatsiooniteooria on teistest akulturatsiooniteooriatest erinev sellega, et eristab kultuurilisi ja sotsiaalseid dimensioone ning teadvustab nende suhtelist sõltuvust üksteisest (Liebkind 2001: 394). Ühtlasi on see edasiarendus varasematest teooriatest, kus käsitleti ainult assimilatsiooni või marginaliseerimist, mida on peetud liiga kitsaks ja piiratud käsitluseks, sest selle eeldus on, et vähemusgrupp kas võtab või ei võta enamusgrupi kultuuri omaks. Berry teooria seevastu võimaldab multikulturalismi, kus võivad mitmed kultuurid koos ühiskonnas eksisteerida (Phinney et al. 2001: 495) ning vähemusgruppidel on võimalus säilitada enda päritolukultuur. Berry on enda teoorias (2010: 15) toonud välja, et akulturatsiooni läbi saab eristada gruppe kolmel

mõõtmel: vabatahtlik-mittevabatahtlik, paigalseisev (*sedentary*)-migreeruv ja permanentne-lühiajaline.

Sam (2010: 15) tõi välja, et Bogarduse (1949) teooriatest selgineb, et kultuurse pluralismi puhul on kolm meetodit: pime akulturatsioon (inimesed elavad üksteisele lähedal ja muudavad enesele teadmata enda käitumist); pealesurutud akulturatsioon (nt koloniseerimise käigus); demokraatlik akulturatsioon (kultuuride esindajad suhtuvad üksteisesse austusega).

Sam & Berry (2010: 473) tõdevad, et oluline on hoida grupi- ja indiviiditasandil erisus, sest muutused, mis nendel tasandil toimuvad on erinevad - grupid ja individid muutuvad, osalevad ja sisenevad erinevalt akulturatsiooni käigus. Tihtipeale on indiviididel erinev akulturatsiooni protsess, isegi, kui nende kultuuriline taust on sama.

Akulturatsiooni strateegiate puhul, ehk vastates küsimusele kuidas akulturatsioon toimub (nii domineerivas kui mitte-domineerivas grupis), nimetab Berry (1997: 9) kaht viisi: kultuuriline säilitamine (*cultural maintenance*) ning kokkupuude ja osalemine (*contact and participation*). Kultuuriline säilitamine keskendub sellele, mil määral ja milliseid omadusi peetakse kultuurilise identiteedi puhul oluliseks ja kuidas neid säilitatakse. Kokkupuude ja osalemine viitab sellele, et mil määral teiste kultuuriliste gruppidega end seotakse või mil määral enda keski jäädakse. Neid kaht strateegiat samal ajal vaadeldes, on Berry (1997) loonud kontseptuaalse raamistiku, mis kätkeb nelja akulturatsiooni strateegiat. Nelja akulturatsiooni strateegia nimesid kohtab mitmel pool meedias, tarbetekstides, erinevates erialakirjandustes ja igapäevasuhtluses, kuid mõistete defineerimise, täpsuse ja konkreetsuse huvides defineerin ja seletan need Berry (1997) lähenemise kaudu selgemalt lahti.

Assimilatsioon (*assimilation*) kujutab endast seda, et mitte-domineeriv grupp ei soovi säilitada enda varasemat kultuurilist identiteeti ja nad otsivad igapäevaselt teise või teiste kultuuridega kontakti. Eraldamine (*separation*) kujutab seda, kui indiviidide jaoks on nende algne kultuur oluline ja nad ei lase sellest lahti, samal ajal vältides teistega suhtlust või kokkupuudet. Integratsioon kujutab endast seda, kui soovitakse säilitada algne kultuur, samal ajal igapäevaselt kokku puutudes teiste kultuuridega (või domineeriva kultuuriga), kus säilitatakse osa enda kultuurilisest terviklikkusest olles osa suuremast sotsiaalsest võrgustikust. Marginaliseerimine kujutab seda, kui on vähene võimalus või huvi algset kultuuri säilitada ning madal huvi teistega

suhete vastu. Berry (1997: 9) toob välja, et marginalisatsiooni põhjus vähese huvi või võimaluse vastu algset kultuuri säilitada, võib tuleneda kultuurilise kaotuse põhjustamisest ning vähene huvi teiste kultuuridega suhteid omada võib tuleneda eemale tõukamisest või diskrimineerimisest.

Need neli ideaaljaotust põhinevad sellel, kuidas mitte-domineerivasse gruppi kuuluvad inividid tahaksid enda akulturatsiooni läbi viia, kuid tihti pole see võimalik. Berry (1997) tõstatab see puhul ideaaljaotuste probleemi: kuna tihtipeale ei saa inimesed valida, kuidas akulturatsioon toimub, siis võivad nad oma soovitud viisi asemel olla sunnitud läbima akulturatsiooni teistmoodi - seetõttu tuleb kasutada teisi strateegiaid. Selle puhul toob autor ka mõned näited. Näiteks, kui mitte-domineerivasse gruppi kuuluvad inimesed valiksid eraldamise tee, kuid nad on sunnitud domineeriva ühiskonna poolt seda valida (mitte omast tahtest), siis oleks tegu segregatsiooniga.

Nelja ideaaljaotuse puhul on erinevad uurimused tähendanud, et enim soovitud on integratsioon strateegiana ning sel on kõige tugevam suhe positiivse kohanemisega (Liebkind 2001: 394). Integratsiooni puhul on võimalik seda mitte-domineerivatel gruppidel “vabalt” valida ainult juhtudel, kus domineeriv ühiskond on vaba ja kaasav kultuurilise mitmekesisuse poolest. Berry (1997) sõnul on mõlemapoolne kohandamine vajalik integratsiooni jaoks, kus mõlemal grupil on vaja osata koos elada erinevate gruppide inimestega. Mitte-domineeriv grupp peab omaks võtma laiem ühiskonna väärtused, kuid laiem ühiskond peab looma institutsioone (nt haridus, tervis vm), mis lähtuksid enam kõigi ühiskonnagruppide vajadustest.

Akulturatsiooni ja rahvusliku identiteedi vaheline suhe on kohati segane. Mõned autorid väidavad, et individide ja gruppide identifitseerimine mängib olulist rolli sotsiaalsete gruppide suhtluses, käitumises ja suhtumises (Liebkind 2001: 397). Teised väidavad, et identiteet ja akulturatsioon on täiesti eraldiseisvad osad. Kuigi inimese identiteet võib anda aimdust, et kuidas ta end või enda gruppi näeb, ei anna see teadmisi sellest, millised tema hoiakud on päritolu grupi suhtes või mil määral ta sellega suhestub. Kuid see mõjutab oluliselt seda, kas ja kuidas inivid akulturatsiooni suhtes käitub.

1.3 Seni kasutatud akulturatsioonistrateegiad Eestis ning erinevad murekohad

Eesti riik on tänaseks aastaid proovinud juurutada bikultuurset akulturatsioonimudelit, kus ühelt poolt säilitatakse indiviidi etniline identiteet, kuid paralleelselt proovitakse tugevdada Eesti

rahvuslikku identiteeti. Kuid see on osutunud raskeks mitmetel põhjustel: okupatsioonide valusad mälestused, erinevad ohud eestlaste identiteedile (madal sündimus, Venemaa on naaberriik jm), kinnine identiteet ning vastumeelne suhtumine kultuurilistesse erinevustesse (enam kui vene vähemusel) (Valk et al. 2011: 55). Ühtlasi on eestlaste etniline ja riigiidentiteet nii tihedalt seotud, et see on teinud siin elavatele või siia tulnutele riigiidentiteedi omandamise väga raskeks (Valk 2016/17).

Ühe lahendusena nähakse laiema riigiidentiteedi kujundamist, mis kaasaks enam teisi etnilisi grupe ja ei keskenduks ainult eestlaste etnilisele rühmale. Valk (2016/17) kirjutab järgmist: “Selle (riigiidentiteedi - toim.) keskmes peaksid olema Eesti loodus, väikese ja eduka riigi kuvand, Eesti kodakondsuse tähtsustamine ja Eesti pühade tähistamine, samuti eurooplaseks olemine.” Vähemuste kaasamine ja nendega arvestamine ei tähenda ainult lõimumisprogrammide või erinevate arengukavade koostamist - olulisel kohal on ka riigiidentiteedi muutus, mis peaks tulema justnimelt inimeste hoiakute muutumisest.

Kruusvall, Vetik ja Berry (2009) viisid läbi uurimuse, milles kasutasid Intergratsiooni Monitooringu 2005. aasta uuringut, mille põhjal viisid läbi analüüsi, et näha, kas ja kuidas suhestuvad Berry (1980) teooriad eestis elavate venelaste hoiakutega. Neljast grupist kolme saab mahutada Berry (1980) akulturatsioonistrateegiade ideaalmudelitesse, kus esines nii integratsioon, eraldatus ja marginalisatsioon. Neljas grupp oli olemuselt segu, mis oli integratsiooni tüüpi selles, kuidas suhtuti eestlastega suhtlemisse, kuid eraldatuse tüüp tuli välja läbi madala kodanikuaktiivsuse ning too grupp nägi riiklikes sunniviisilistes akulturatsioonitegevustes kultuurilist ohtu. Samas nentisid autorid, et nad ei leidnud antud uuringus osalenute seast gruppi, kes oleksid Berry (1980) assimilatsiooni ideaaltüüpi meenutanud, kuid sel võivad olla ajaloolised ja geograafilised põhjused.

Integratsiooni osas on tähendatud, et Eesti riigi püüdlused on peamiselt piirdunud keeleõppega ning oluliselt vähem on pööratud tähelepanu ühise rahvusliku identiteedi kujundamisele (Valk et al. 2011: 55). Samas on see ülioluline olukorras, kus suure osa rahvastiku jaoks ei ole rahvuslik ja riiklik identiteet üks ja sama asi. Enamike eestlaste jaoks võib see tähendada ühte ja sama asja, kuid etniliste vähemuste jaoks võib etniline identiteet kujutada endast sootuks muud, kui etnilise enamuse jaoks riigiidentiteet. Riigiidentiteedi puhul on olulisel kohal riiki või ühiskonda

kuulumine, mis eestlaste jaoks võib iseenesest mõistetav olla, kuid näiteks vähemuste puhul võib olla ülioluline nende minapildi juures ka nende etniline kuuluvus, mitte pelgalt riik, kus resideeruvad.

Mägi (2018: 14) tähendab, et Eestis eksisteerib etniline elukohasegregatsioon, mis võib ka akulturatsiooniprotsessidele raskendavalt mõjuda - integratsiooni ja assimileerumist on tänu segregatsioonile raskem läbi viia. Seda seetõttu, et segregeeritud ühiskondades on inimesed eraldatud nii geograafiliselt kui vaimselt. Puuduvad võimalused üksteisega suhelda, austust ja usaldust kasvatada, mistõttu on vähemuste integratsioon raskendatud ning üldlevinud väärtuste, ühtsuse tunde ja identiteedi loomine on raskendatud.

Pilvisto (2013: 30) leidis enda magistritöös, et assimilatsiooni ideoloogia nõrgestab riiklikku identiteeti, sest see võib vähemusgrupi puhul “esile kutsuda reaktiivse identiteedi.” Kui Pilvisto (2013) töös oli assimilatsioon (ja selle tajumine) negatiivse mõjuga, siis mitmekultuuriline ideoloogia omas enam riiklikku uhkust venelaste seas, mistõttu tuletas autor, et etnilise identiteedi toetamise puhul tekib vähemusgrupil tugevam riiklik identiteet, sest nad ei näe olemasolevas riigiidentiteedis ohtu (enda grupile ja identiteedile). Eestivenelaste puhul tähendas autor, et nad tajusid venelastest vähem assimilatsioonist ohtu, kuid leidis, et parim edasiminek integratsioonipoliitikas võiks olla mitmekultuurilisuse väärtustamine, sest sel on positiivne mõju riiklikule identiteedile.

Eestlaste ja venelaste vahelised pinged on Eestis olnud tugevalt politiseeritud. Üheks suureks väliseks mõjutajaks selles on Eesti ja Venemaa vaheline püsiv pinge (Kruusvall, Vetik, Berry 2009). Konflikt Ukrainas on 2014. aastast alates, kuid eriti 2022. aastal sõja eskaleerudes neid pingeid aina võimendanud. Pronkssõduri sündmused 2007. aastal on ka olnud kahe kogukonna polariseerumisel olulised.

Samas on “Sidusa Eesti arengukavas 2021-2030” (edaspidi SEA) kirjas, et Eesti peab muutuma järgmisel kümnendil varasemast sidusamaks ja kaasavamaks ühiskonnaks. Ühe selge kitsaskohana on SEAs toodud see, et mitmes valdkonnas on keelepõhine eraldatus, millest tuleneb omakorda ebavõrdsus, mis võib ühiste väärtuste puudumisel polariseerumist suurendada. SEAs nimetatakse lisaks kaht vene keelt rääkiva elanikkonnaga seotud probleemi: esiteks süveneb elukohapõhine segregatsioon ning eri kodukeelega inimeste kontaktide tugevdamisel on arenguruumi. See

tähendab, et eestlased ja venelased ei suhtle omavahel piisavalt – pahatihti opereerivad nende suhtlusvõrgustikud eraldi ning ei kohtu.

1.4 Segregatsioon

Etnilise segregatsioon koosneb väga paljudest erinevatest osistest, protsessidest ja mõjutajatest. Olulisematena neist nähakse individuaalset valikut, diskrimineerimist, ebavõrdsust, sotsiaalseid suhteid ja võrgustikke, ning neid kõiki saab omakorda jagada vabatahtlikeks (*voluntary*) või tahtmatuteks (*involuntary*) (Mägi 2018: 11).

Etnilise elukoha segregatsioon võib edaspidi kasvada ning ka paljud uussisserändajad valivad elukohad, kus põhirahvusega on kokkupuutepunkte vähe, mistõttu tekivad eraldatus tööturul ja hariduses (SEA 2021-2030: 13). See omakorda loob teatava segregatsiooni nõiaringi, kus lapse sündimisel määrab vanemate elukoht tema edasise elu - tema tutvusringkonna, haridusasutused ja ka kontaktvõrgustiku. Elukohasegregatsioon ei ole ainult geograafiline eraldatus, vaid tihti puudutab see inimeste haridus või töövõimalusi ning on generatsiooniline nähtus (Mägi 2018), mis võib nende kompetentsust ja sidusust ühiskonnas vähendada. Segregatsiooni nõiaringi ühe lahendusena nähakse õpilaste sotsiaalsete võrgustike varast kujundamist, kus on oluline arendada suhteid ja kontakte erinevate keskkondade ja kogukondade vahel (RITA 2019).

Integratsiooni üks lahendus, kuidas eestivenelaste heaolu parandada, kuid Kruusvall, Vetik ja Berry (2009: 15) nendivad, et sotsiaalmajanduslik integratsioon saab toimuda ainult indiviidi enda tasandil, sest sel alal edu saavutamine on seotud isiku enda ambitsioonidega. Samas nõuab kultuuriline ja poliitiline integratsioon laiemat avalikkuse toetust ja avatust. Integratsioonil kui mõistel on isegi venelaste seas negatiivne konnotatsioon, sest integratsioonina nähakse sunniviisilist akulturatsiooni - enamus eestivenelasi ei taha assimileeruda ega integreeruda, vaid see on miski, mida vältida (Kruusvall, Vetik, Berry 2009: 15).

1.5 Usaldus institutsioonide vastu

Demokraatia toimimist võib vaadelda läbi selle, kui palju ja milliseid institutsioone inimesed usaldavad, sest see näitab mil määral inimesed tajuvad, et institutsioonidel on võimekus ja tahe probleeme lahendada ja erinevate gruppide huvidega arvestada enda tegevuses. Eestit iseloomustab selles vallas asjaolu, et usaldus institutsioonide vastu erineb oluliselt eestlaste ja

mitte-eestlaste seas (Kivirähk, Lauristin 2012/13). Pronksiöö kriis on tänaseni jätnud sügava jälje, sest venekeelse elanikkonna seas on võõrandumine ja püsiv umbusk Eesti riigi suhtes jätkuvalt (Lauristin 2021: 125)

Eesti Ühiskonna Lõimumismonitooring (edaspidi EIM) 2020 leidis, et kõige suurem erinevus usalduses eestlaste ja teisest rahvusest inimeste vahel on kaitseväe osas, mille puhul on sama märgatud ka varasemate integratsiooni monitooringute puhul. Lodanikuühiskond, tervishoiusüsteem, haridussüsteem, KOVID, kaitsevägi, kohtusüsteem, politsei ja president on Eesti kodakondsusega teisest rahvusest inimeste seas madalama usaldustasemega kui eestlaste seas, seega usaldavad mitte-eestlased väga paljusid erinevaid institutsioone oluliselt vähem kui eestlased.

1.6 Integratsioon

Eesti riik on hoidnud mitu aastakümnet integratsiooni ja lõimumist eraldiseisva eesmärgina, et ühiskonda sidusamaks teha. Demokraatiates on oluline kodanike poliitiline ja ühiskondlik aktiivsus. Näiteks EIM 2020. aastal leidis, et teisest rahvusest eesti kodanikel, kellest enamuse moodustavad venekeelsed inimesed, on madalam poliitiline ja kodanikuaktiivsus kui eestlastel. Ometigi on oluline, et kõik etnilised grupid osaleksid ühiskonnaelus – seetõttu ongi arendatud ja rakendatud erinevaid mudeleid ja viise lõimumise jaoks.

Ühe probleemina on nähtud riigikeele oskust, mis on paljudel venekeelsetel inimestel vajaka. Eestikeelsele õppele üleminek on olnud üle kahe aastakümne oluliseks haridusuuenduseks, seda ennekõike vene õppekeelelega gümnaasiumides ning see on olnud pikka aega ühiskonna tähelepanu keskmes (Soll et al. 2014: 200). Selle kasuks ja kahjuks on esitatud erinevaid argumente, kuid oluliseks on peetud, et vene emakeelega noorte õpi- ja karjäärivalikud ei oleks riigikeele oskamatus tõttu piiratud. Soll et al. (2014: 201) on välja toonud, et eesti keel on rahvusliku identiteedi juures avalikus diskursuses olulisel kohal, riigikeele oskamine või mitte oskamine on erinevates eluvaldkondades kas tegevust soosiv või takistav, vene inimeste riigikeele oskus on seotud nende isikliku elukvaliteediga ning eesti keele õppe soodustamist on nähtud kui assimileerimispuuet või survet ja emakeeleoskust või identiteeti ohustavana.

Eesti keelepoliitikat, mis kätkeb endas eesti keele kui ainukese riigikeele staatust, kodakondsuseksamil vajaliku riigikeele oskust ning tugevad etnilisel staatusel põhinevad hierarhiad, on kritiseerinud paljud vene emakeelega inimesed, kes näevad selles kui sunniviisilist assimilatsiooni või kui eraldamise tööriista (Kruusvall, Vetik, Berry 2009: 4). Eestikeelsele õppele üleminek algas 2007. ning sellest ajast saati on nähtud seda kui riigipoolset sundassimileerimist.

2. Metoodika

Metoodika peatükk hõlmab endas järgmisi osiseid: uurimislähenemine, andmekogumistehnika, valim.

2.1 Uurimislähenemine

Antud uurimistöö puhul kasutatakse kvalitatiivset uurimislähenemist. Kvalitatiivne lähenemine võimaldab selle töö raames süvitsi uurida noorte identiteete ning see võimaldab vaadata uuritavate vastustesse sügavuti ning leida sealt erinevaid tähendusi või mustreid. Kvalitatiivse meetodi eesmärk on sügavuti uurida väheste subjektide öeldut, seega pakub see võimaluse vaadata inimeste subjektiivseid kogemusi, arvamusi, tegevusi konkreetses kontekstis ning võimaldab vastata küsimustele, mille jaoks kvantitatiivsed meetodid võimelised ei ole. Glaser & Strauss (1967: 260) toovad välja, et tihtipeale on kvalitatiivne meetod parim viis, kuidas subjektilt vajalikke andmeid kätte saada. Antud kvalitatiivses uurimistöös kasutatakse induktiivset meetodit, mis tähendab, et üksikjuhtumite alusel luuakse üldistus üldvalimi kohta.

2.2 Andmekogumistehnika

Andmekogumistehnikaks on antud töös poolstruktureeritud individuaalintervjuud. Primaarandmed on individuaalintervjuude kaudu kogutud andmed. Valimiks on Eestis kasvanud, enamiku elu siin elavad noored, kes on pärit vene kodukeelega peredest.

Intervjuu tüübiks on valitud individuaalintervjuu. Individuaalintervjuud sobivad kõige paremini, sest võimaldavad intervjueritavatega privaatselt, neile sobivad tempos ja mahus intervjuusid läbi viia. Grupiintervjuud seevastu nõuavad tähelepanu tervele grupile, küsimused tuleb suunata kõigile grupiliikmetele ning iga indiviid ei saa sama suurt tähelepanu.

Individuaalintervjuud on üles ehitatud poolstruktureeritud intervjuu loogikale, kus olulisemad uurimisküsimused on kirja pandud, küsimuste järjekorda ja sõnastust on võimalik muuta, võib küsida täpsustavaid küsimusi ja selgitusi ning küsimuste arv ja tüüp ei ole ettemääratud (Õunapuu 2014: 171). See võimaldab täpsustada ja küsida lisaks, kui on soov uuritava mõtet laiendada või selgust saada. Poolstruktureeritud intervjuu võimaldab veenduda, et intervjuukavas oleksid kirjas olulised teemad ja küsimused, millele vastust otsitakse ning see on tähtis, et midagi olulist

intervjuu käigus meelest ei läheks või kahe silma vahele ei jääks. Samas pakub see piisavalt paindlikkust, et olenevalt olukorrast olulisi teemasid kajastada. Intervjuukava võib leida lisast 1a.

2.3 Valim

Valimiks on 18-25-aastased noored, kes on venekeelsetest või kakskeelsetest peredest, kes on taasiseseisvunud Eestis üles kasvanud. Vanus on üks osis, mis valimi koostamisel oluline on, sest oluline on, et noor oleks (enamiku) elust Eestis elanud. Valimisse sobivad kõige paremini 18-25 aastased noored, sest vähemalt 18 aastaste noorte puhul võib eeldada, et neil on võrdlemisi hästi välja kujunenud mina-pilt, neil on oma arvamus ja identiteet. Valimi ea ülempiiriks on valitud 26 (k.a), sest Noorsootöö seadus sätestab (NSTS 2010), et noor on 7-26 aastane füüsiline isik. Kuigi valimi ea ülempiiriks on 26, siis kõik intervjueeritavad jäid vahemikku 18-25, mistõttu on lõplikuks valimiks eelmainitud vanusevahe.

Teine oluline osis valimi puhul on Eestis elamine ja üleskasvamine. See tähendab, et noor peab olema enamuse enda elust Eestis veetnud. Näiteks sobiks ka individid, kes on Eestisse kolinud väga väikse lapsena, siin elanud ja kasvanud, paar aastat välismaal õppinud ja naasnud.

Kolmas kriteerium on rahvustaust - valimisse võeti noored, kes on eestivenelased ehk noored, kes on peredest, kus (üheks) kodukeeleks on vene keel. Näiteks sobib ka noor, kelle vanem on vene päritolu. Individuaalintervjuu käigus selgitatakse välja, mille täpsemalt on vanema või vanemate taust.

Valimi koostamiseks kasutati mugavusvalimit. See kujutab endast seda, et valimisse kuuluvaid noori otsiti töö koostaja tuttavate seast. Mugavusvalimi puhul lähtutakse sellest kui koostööaltid, kättesaadavad ja lihtsasti leitavad on uuritavad töö koostaja jaoks (Õunapuu 2014: 142). Mugavusvalim on selle töö raames hea valik mitmel põhjusel. Esiteks on seda asjakohane kasutada, sest võimaldas töö koostajal leida tutvusringkonnast neid noori, kes vastasid erinevatele valimi nõuetele (vanus, rahvus, keeleoskus), mis muidu ei ole avalikult kättesaadav info. Antud töö uurimisstrateegiast lähtuvalt on töö valim väike, mistõttu ei olnud otstarbekas infot registritest pärida. Seetõttu kasutas uurija oma sotsiaalset võrgustikku, et leida võimalikult kiiresti uuritavad. Uurija sotsiaalse võrgustiku kasutamine intervjueeritavate leidmiseks ei olnud kasulik ainult kiiruse tõttu, vaid võimaldas ka uuritavaid enam motiveerida uuringus osalema. Antud sihtgrupile

on omane madalam kaasatus ja osalus, mistõttu võis tutvus uurija ja uuritava vahel uuritavaid enam motiveerida uuringus osalema. Teiseks, see sobis teiste töö nõuete eesmärkidega, lähtudes eeskätt kvalitatiivse analüüsi loogikast. See uurimistöö ei nõudnud juhuvalimi ega mõne muu meetodi rakendamist, mis üldvalimit arvestaks, sest analüüsitakse uuritavate öeldut läbi induktiivse meetodi.

Kvalitatiivses uurimismeetodis on valimi loomine oluliselt leebem kui kvantitatiivses, sest suur roll on uuritavate kättesaadavusel ja koostööl. Kvantitatiivses uurimistöös on valimi moodustamine rangem, sest küsimus on, et kuidas ja kui suur osa liikmeid kaasata populatsioonist valimisse (Õunapuu 2014: 149). Seevastu kvalitatiivse uurimuse põhiliseks küsimuseks on, et mille alusel ja milliseid uuritavaid kaasata, sest erinevalt kvantitatiivsest meetodist võib olla kvalitatiivne valim mittetõenäosuslik ning palju olulisem on, et valim oleks valitud eesmärgipäraselt (Patton 2002: 230). Kvalitatiivse uurimuse eesmärk ei ole tõlgendada saadud tulemusi tervele populatsioonile, vaid eesmärk on mõista konkreetset (uurimis-) teemat süvitsi.

Intervjuude jaoks kontakteerus uurija üheksa inimesega enda tutvusringkonnast. Kõigiga, kellega uurija kontakti võttis, viidi intervjuu läbi, seega kokku toimus üheksa intervjuud. Juhuks, kui oleks vaja olnud enam intervjuueeritavaid leida, siis oleks saanud nende otsimiseks lisaks kasutada vajadusel lumepallivalimit. Intervjuueeritavate leidmise jaoks pakkusid mitu intervjuueeritavat omaalgatuslikult abi, juhuks kui oleks lisaks uuritavaid vaja leida.

Küllastumispunkt on intervjuude puhul selline koht, kus ei tule enam oluliselt uut infot ning intervjuudes esinevad mustrid hakkavad selgelt välja joonistuma (Glaser & Strauss 1967: 61). Antud töö puhul oli küllastumispunktiks üheksa intervjuud, sest peale üheksandat intervjuud oli selgelt näha, et noorte arvamused, kogemused ja intervjuudest välja tulev info hakkab korduma.

Intervjuude pikkus varieerus oluliselt. Lühim intervjuu kestis 23 minutit ning pikim tund aega. Intervjuu alguses lõi uurija ehk intervjuuerija soodsa keskkonna suhtlemiseks kasutades seltskondlikku vestlust ehk inglise keeles *small talki*. Edasi tutvustas uurija töö olulisust ja selgitas intervjuueeritavale tema panuse olulisust töö loomisse. Seejärel palus uurija tutvuda intervjuueeritaval nõusolekulehega ja see allkirjastada. Peale seda luges intervjuuerija intervjuueeritavale tema õigused ette (näiteks õigus igal hetkel intervjuu peatada või õigus

küsimustele mitte vastata). Seejärel asuti intervjuuküsimuste juurde, liikudes üldisematest küsimustest enam süvitsi küsimusteni.

Intervjuude pikkuse ja süvitsi minemise astme määras suures osas see, kui avatud oli intervjueeritav ning mil määral ta oli varasemalt enda jaoks lahti mõtestanud neid küsimusi, mis on antud uurimistööga seotud. Uuritavad, kes olid väga avatud või kes väljendasid, et olid enda ja üldiselt rahvusidentiteedi teemadel palju mõelnud, andsid väga sügavaid vastuseid, tihtipeale jooksvalt seletades enda mõttekäike ja kaaludes erinevate võimalike vastuste tugevusi, puuduseid või dilemmasid.

Intervjuude läbiviimise puhul väljendasid mitmed intervjueeritavad suurt huvi töö osas. Mitmed neist väljendasid soovi tööd lugeda ja sellega tutvuda, kui see valmis saab. Lisaks huvitas uuritavaid see, miks uurija sellise teema valis. Mitu uuritavat ühtlasi väljendasid enda abivalmidust ja avatust sellega, et pakkusid abi teiste uuritavate otsimisel.

Mitu intervjueeritavat ühtlasi väljendasid, et neile on uurimuses osalemise jaoks täielik anonüümsus väga oluline. Kõigile intervjueeritavatele tagati täielik anonüümsus, mistõttu kodeerimisel kasutati intervjueeritavate jaoks erinevaid koode. Koodis on märgitud sugu (kas mees või naine), vanus (aastates) ning asula, kust on intervjueeritav pärit.

Tallinnast pärit uuritavad said koodiks "Tln", Tartust pärit uuritav "Trt", Kohtla-Järvelt pärit olev "KoJ", Narvast pärit uuritav sai koodis "Nrv" ning Tabasalust ehk Tallinna äärelinnast pärit olev uuritav sai koodiks "Tab", et teda eristada samade tunnustega teisest vastanust, kes on Tallinnast pärit.

Intervjueeritavate koodid:

Intervjueeritava kood	Sugu	Vanus	Elukoht, kus intervjueeritav üles kasvas
N20Tln	N	20	Tallinn
N22Tln	N	22	Tallinn
M21Tln	M	21	Tallinn
N18Tln	N	18	Tallinn

N22KoJ	N	22	Kohtla-Järve/Jõhvi
N25Trt	N	25	Tartu
N24Tln	N	24	Tallinn
N21Nrv	N	21	Narva-Jõesuu
M21Tab	M	21	Tabasalu (Tallinn)

Tabel 1. Tabel intervjueritavate koodidest (autori koostatud)

Mugavusvalimit kasutades sai valimisse proportsionaalselt rohkem naisvastajaid, seega on valimil tugev sooline kallutatus. Mugavusvalimi kasutamise tõttu sai ka enam vastajaid suurlinnadest. Enam naisvastajaid ja suurlinnadest pärit vastajaid ei olnud taotluslik.

Statistikaameti andmetel elab 67,9% Eesti rahvastikust kolmes suurimas maakonnas - Harju-, Tartu- ja Ida-Virumaal. Seega on antud uurimuses uuritavaid kõigist kolmest suurimast maakonnast. Harjumaa ja Ida-Virumaa elanike seas on madalam osakaal eestlasi kui Eesti keskmiselt (Statistikaamet 2021). Kuigi Tartumaal elab keskmisest enam eestlasi, on see eestlaste osakaalult peale Ida-Virumaad, Harjumaad ja Valgamaad tagantpoolt neljas maakond eestlaste osakaalu poolest. Seega on igati loogiline, et kõigi suurimate maakondade ja suurimate vene elanikkonnaga maakondades elavad inimesed on jõudnud antud töö valimisse läbi mugavusvalimi.

Intervjuud viidi läbi vahemikus 14.11.2023-14.12.2023 üheksa uuritava Tallinnas, Tartus ja veebi teel, kasutades rakendusi Zoom ja Messenger. 2 intervjuud toimus Tallinnas, 5 intervjuud toimus Tartus ja 2 intervjuud viidi läbi veebi teel (ühe puhul kasutati rakendust Zoom ja teise puhul kasutati rakendust Messenger). Kõik intervjuud viidi läbi eesti keeles.

3. Analüüs

Kõige laiem uurimisküsimus selle töö raames oli, et kuidas identifitseerivad end taasiseseisvunud Eestis üleskasvanud venelased? Vastus sellele oli üks kahest - kas eestivenelane või eestlane.

Analüüsi osas jagas uurija intervjuude vastused teemade kaupa ära. Esiteks on näha üldisem teema, selle järel mustrid ja erinevad või korduvad vastused, mis intervjuudest välja tulid. Seda illustreeritakse mõne tsitaadiga intervjuudest ning seejärel järgneb analüüs Berry (1980) akulturatsiooniteooria põhjal.

3.1 Kodakondsus, rahvus, etniline identiteet

Kodakondsus ja rahvus oli kõigi vastajate jaoks erinevad mõisted, kuigi teadvustati nende seotust. Kodakondsuses nähti juriidilist formaalsust ja paberit, samal ajal kui rahvus on miski, mille inimene endale ise omistab. Rahvuse määramiseks või defineerimiseks pakuti erinevaid osiseid, näiteks sünnijärgset elukohta, keeleoskust, vanemate päritolu vm. Samas suutsid uuritavad pakkuda endapoolsetele definitsioonidele vastukäivaid argumente. Näiteks sünnijärgse elukoha puhul teadvustati, et see ei pruugi olla hea näitaja, mille alusel rahvast defineerida, sest see ei võta arvesse uusasukaid, kes võib-olla on juba mitu aastat riigis elanud ja peavad end rahvuse osaks. Uuritavad ei tahtnud rahvust kindlalt defineerida räägitava keele ega sünnikoha järgi, vaid olulisemaks peeti kultuurilist poolt ja seda, kuidas inimene end ise identifitseerib. Näiteks toodi välja, et tuntakse inimesi, kel võib olla Eesti kodakondsus, kuid on venemeelsed, seega neile ei taheta rahvuseks eestlust omistada.

N22KoJ: “Ma olen näinud inimesi, kel on Eesti kodakondsus, Eesti pass aga nad on venemeelsed.”

Kui intervjuerija palus uuritaval defineerida seda, kes on eestlane, venelane või eestivenelane, siis mõned vastajad tõid väga konkreetseid osiseid, mille põhjal rahvust defineerida (näiteks elukoht, keeleoskus, inimese enda identiteet, rahvuslikud juured, kodakondsus vm). Teised vastajad väljendasid positsiooni, et neil kui indiviidil ei ole õigust otsustada selle üle, kuidas teine inimene end identifitseerib.

N22Tln: “Näiteks mu vanaema ei ole Eestis sündinud, aga ta tuli siia kolme aastasena, ja on siin elanud, mitte kuskil mujal, ja ei saa teda kohe kindlasti nimetada venelaseks. Nii et, võib-olla see sünniasi ei saa olla nii determineeriv. Kodakondsus tahaks ka öelda, et kellel on kodakondsus. Aga samas noh, Eestis elav, võib-olla vene kultuuritaustaga ei ole ka päris õige, kuigi see on ka üks definitsioon, sest et inimene võib-olla tulnud Valgevenest, või Venemaalt, näiteks kuus aastat tagasi. Ta elab siin, aga kas ta peab ennast eestivenelaseks? See on väga huvitav.”

Mitme vastaja jaoks oli rahvuse küsimus segane ning ei olnud mustvalge. Seda nii nende endi, kui ka üldistavate definitsioonide puhul. Enda rahvuse määramisel oli mitmel vastajal esivanemaid ka muudest rahvustest kui ainult eestlastest või venelastest. Seetõttu ei olnud rahvusliku identiteedi skaala nende jaoks ainult eestlase ja venelase vahel, vaid võis hõlmata ka Valgevenet, Ukrainat või sootuks teisi riike. Seetõttu ei pruugi olla rahvuse küsimus raske ainult eestivenelaste jaoks, vaid ka laiemalt, sest paljude inimeste juured ja etniline taust on väga mitmekesised. Mitmekesise etnilise taustaga inimesel võib olla enda rahvuse määramine väga raske, ükskõik millises riigis ta elab.

N21Nrv: “Võib-olla sellepärast et minu vanemad mind kasvasid niimoodi, ma kunagi ei nimetanud ennast venelaseks, et kuigi kodukeel on vene keel, ma ei uskunud, et see on minu identiteet, kuna lihtsalt ei jaganud; polnud traditsioonid, ega neid väärtusi. Et ta tuli väga lihtsalt, nii et mul on nii Poola, Ukraina, Seto juured ja need on kõik niisuguses nagu kokteilis siis”.

Samas on vene keel ja kultuur see, mille osas tuntakse, et see on laiem slaavi kultuuri ühendav “vihmavari”. Vene keele ja kultuuri puhul toodi välja, et see on ajalooliselt olnud mitmetele slaavi kultuuridele ja riikidele oluline ning tihti on vene keel olnud ka erinevaid kultuure ja inimesi ühendav, isegi kui ollakse sootuks eri rahvustest. Selles võib näha ka Nõukogude Liidu rolli, kus kõik liiduvabariigid olid sunnitud vene keeles tegutsema, mistõttu oskasid uuritavate vanemad vene keelt, ükskõik millises liiduvabariigis nad ei sündinud või pärit ei olnud (sh Eestis sündinud). Vene keel võimaldas erinevate etniliste taustadega vanematel omavahel suhelda, kui mõlemad elasid ja kasvasid üles Nõukogude Liidus.

N25Trt: “Meil pole vist mitte ühtegi nagu esivanematest paari, kes on nagu samast rahvusest. Nii et see on nagu kogu aeg kuidagi läbipõimunud, ja sellepärast on ka nagu raske ennast

kuskile liigitada, paigutada nagu sellepärast, et vene keel on nagu kogu aeg olnud läbiv. See lihtsalt on nagu olnud ühiseks keeleks. Aga, aga jah, nagu rahvuse mõttes on väga raske öelda.”

Rahvusliku identiteedi teema tekkis paljude vastajate jaoks päevakorda siis, kui sellele oldi sunnitud mõtlema. Mitmel vastajal oli selleks esimeseks korraks eestikeelsesse kooli minek. Need vastajad, kes õppisid venekeelsetes koolides või keelekümblusklassides, hakkasid rahvuse üle mõtlema siis, kui näiteks mõni koolitöö nõudis enda rahvuse nimetamist või toimus mõni sündmus nende teismeeas, mis puudutas tihedamalt rahvuse teemat (näiteks 2014 Krimmi annekteerimine Venemaa poolt). Mitu vastajat nentisid, et isegi kui nad tahaks end täielikult eestlaseks nimetada, siis oleksid sellele mitmed eestlased vastu, kes väidaksid, et antud noored ikkagi ei saa “täielikult” eestlased olla.

N22TIn: “Noh, mingi hetk oli nagu kriis, et ma reaalselt ei teadnud, mis ma olen ja mingi hetk, ma mäletan, et kui ma alles hakkasin eesti koolis käima, siis ma konkreetselt mõtlesin sellele. Mult küsiti, et noh, kas sa oled siis vene rahvusest. Ütlesin, et jah. Ja siis küsiti, et nagu päriselt päriselt, et sa nagu ei ole eestlane siis vä. Ma reaalselt nii väga tahtsin öelda, siis ma ütlesin, et "Ei nagu noh, veits olen küll, et mingi pere osa on küll," kuigi tegelikult ei ole. Aga ma nagu nii tahtsin kuuluda sellesse.”.

Rahvuse temaatika oli kõigi intervjuueeritavate jaoks oluline ja kompleksne. Berry (1980) akulturatsiooniteooria strateegiate põhjal võib öelda, et rahvuse küsimuse puhul on enamik vastajaid integratsiooni (või sellele poolehoidu) väljendavad. Mitmete küsimuste puhul toodi välja, et enda defineerimisel ja mina-pildi loomisel võetakse arvesse esivanemate ja perekonna etnilisi juuri ja ajalugu. Seega vastajate kultuuriline taust on neile väga oluline.

Mitte ükski vastaja ei salanud enda päritolu. Samal ajal ei öelnud ükski vastaja, et nad väldivad eestlastega suhtlemist või kokkupuuteid, mistõttu saab öelda, et eraldamist ei toetanud keegi. Pigem väljendasid mitu uuritavat, et suurem osa või tervenisti kogu nende tutvusringkond on eestlased, seega on loomulik, et nad nendega kokku puutuvad mitte ei väldi suhtlust.

Võib väita, et integratsiooni strateegia väljendub enim vastajate öeldus, sest üheltpoolt jäetakse alles enda (pere) algne kultuur, kuid samal ajal ei väldita eestlastega suhtlemist või kokkupuuteid.

Eraldumine eeldaks, et kultuur jäetakse alles, kuid suhtlust ja kokkupuuteid välditakse enamusrahvusega, kuid see intervjuudest välja ei joonistunud.

3.2 Kogemus haridussüsteemis, diskrimineerimisega seonduvad kogemused

Intervjuude käigus selgus, et eestikeelsetes koolides käinud noored kogesid koolikiusu, eriti algkoolis aga mõned ka põhikoolis. Mitmel juhul nenditi, et kius võis olla tingitud laste noorest east, kus matkiti vanemaid inimesi või ei osatud objektiivselt olukorda tajuda, mistõttu oldi ebaviisakad. Koolikius võib olla üks diskrimineerimise vorme ning pani kiusatuid halvasti tundma, kuid lisaks tekitas võltshäbi või halba enesetunnet kiusatavale etnilise tausta osas. Mitu vastajat mainisid, et eestikeelsetes koolides käies proovisid nad varjata kaaslaste eest seda, et nad on vene peredest. Üks vastaja proovis vältida telefonikõnesid isaga, kes räägib ainult vene keelt ning teine vastaja üritas peita enda pere õigeusklikku kuuluvust.

N21Tln: “Tundsin tegelikult küll, sest et ma lapsena kandsin risti kaelas, sest mu pere soovisid, et ma kannaks risti... Nad vaatasid lihtsalt risti ja olid "Aaa, mingi venelane oled. Mingi tibla". Ja see oli väga ebamugav, ja siis selle tõttu ma ehitasin endale võltsidentiteedi, mingi "Ei, ma ei ole venelane, ma olen kuskilt mujalt".

Eraldiseisvana paistis silma üks vastaja, kes mainis, et kuigi koges esimesed viis klassi tugevalt koolikiusu, siis see tegi temast tugevama inimese ning tänases ta näeb, et see oli tema kui isikule hea.

M21Tab: “Alguses ikkagist oli raske, sest et ma ei rääkinud põhimõtteliselt üldse eesti keelt. Ja loomulikult tegu oli koolikiusamisega, aga minu meelest see mõjus mulle kui isikule hästi, sest et tänu sellele ma olen palju tugevam ja kõik on hästi selles suhtes... Ja see just äkki tollel hetkel, kui ma tagasi vaatan, motiveeris mind just see aina rohkem, et keel selgeks saada. Et lõpuks näidata, et ma tegelikult olen väga normaalne inimene ja et minuga saab sõber olla.”

Koolikiusu käigus öeldi mitmele uuritavale, et nad läheksid Venemaale tagasi, isegi kui neil või nende perel ei ole tänapäeval mingit seost Venemaa kui riigiga. Kiusajad tegid ainult räägitava keele põhjal järeldusi nende rahvuse kohta, mõistmata, et kiusatav võib Eestist pärit olla.

M21Tab: “Ja see oli keele põhjal, nagu inimesed, väiksed lapsed siis tollel ajal, kui ma olin väike, on ju, ei saanud aru, et see on ka loomulik, et mina, kui teist keelt kõnelev inimene saan ka nende seas olla... Kutsusid üles, et ma läheks siis nii-öelda tagasi Venemaale või midagi sihukest, et nagu, et ma ei ole pärit sellest riigist.”

Hariduse teemal mainisid mitu uuritavat, et neil on hea meel nende eesti keele õpetajate üle, kes neil aitasid areneda ja keelt õppida. Samas ei olnud kõigi õpetajate suhtumine positiivne, sest üks vastanutest mainis, et eestikeelses eliitkoolis õppides oli tema õpetajal arvamus, et vene tüdruk ei saa iial eesti keeles hindeks viit. Teisel vastajal oli kogemus ülikoolis, kus õppejõud avaldas arvamust, et kõik venelased Eestis on kui kolonistid, millega üks uuritavatest ei nõustunud, sest antud õppejõud oli enda ütlemises hoolimatu ja silmakirjalik.

N22Tln: “Oligi nii, et ainult eesti keel ja kirjandus olid ainukesed neljad mu lõputunnistusel. Ja siis ma mäletan, et enne eksamit ta tuli mingit et "Oi et /väljavõtt/, et ikka edu sulle," et tead nagu sellise suhtumisega, et nagu sul on seda edu rohkem vaja kui kõigil teistel. Ja siis ma sain 96 punkti, ja siis ma olin mingi "LOL, sa oled lihtsalt nõid, sa oled heiter".

M21Tln: “Üks professor... nimetas inimesi, kes on Eestisse tulnud Nõukogude ajal, ja nende järglasi kolonistideks. See tähendab, et mu isa on kolonist, mina olen kolonist. Ja siis ma mõtlesin, et oot oot, äkki sa lähed praegu üle piiri? Ta sündis Eestis... Elas kogu oma elu USAs. Siis tema on USA suhtes kolonist. Aga ta ei kasuta seda terminit enda suhtes, vaid kasutab seda terminit teiste inimeste suhtes... Aga teine on see, et kui sa olid ise sellises olukorras, siis ma ei usu, et keegi USAs ütles tema kohta, et “Oi, kolonist tuli siia, Eestist”. Siis palun ära kasuta seda terminit Eestis.”

Noored, kes ütlesid, et ei ole diskrimineerimist kogenud, on vene koolidest või keelekümbluskoolidest.

Üks vastaja mainis, et ta ei ole ise diskrimineerimist kogenud, aga vanem generatsioon rääkis vaenulikust suhtumisest enam. Samas nentis ta, et võib olla puudub diskrimineerimise osas kogemus seetõttu, et lihtsalt ei ole eestlastega üldse suheldud, seega negatiivsel kogemusel ei ole lastud lihtsalt tekkida.

M21Tln: “Ma näen probleemi selles, et see, millest on vanemad inimesed rääkinud, sellest diskriminatsioonist, vaenulikust suhtumisest jne. See on hästi traumeeriv kogemus, mida noorematele inimestele ei ole. See on midagi hästi positiivset. Aga see tähendab, et meie vahel on mingi vahemaa... Aga seal (TalTechis – toim.) on hästi näha, et eestikeelsed on omas rühmas, venekeelsed omas rühmas. Negatiivset kogemust ei ole sel lihtsal põhjusel, et nad omavahel ei suhtle. Jah, ja see on põhjus, miks seda kogemust ei ole. Ehk siis see ei ole päris nagu objektiivne. Mis juhtuks siis, kui nad hakkaksid omavahel suhtlema?”

Teine vastaja mainis, et teda ei ole tema päritolu tõttu teisiti koheldud, kuid on ise tundnud, et ei sobitu. Ta on ise tundnud, et kuna vene päritoluga inimesi seostatakse nii tugevalt Venemaa kui riigiga, siis see on temas endas ebameeldivaid tundeid tundnud, isegi kui keegi teine või eestlased ei ole midagi halba väljendanud.

N25Trt: “Et võib-olla ma olen pigem nagu ise küll nüüd vahepeal nagu ei sobitu, sest et mul on see nagu, kuidas ma ütlen. Et see teine pool ka, mis on tihti võib-olla seostatud pigem mingi negatiivse asjaga poliitilistel põhjustel, aga noh, võib-olla sellepärast ma olen ise tundnud ennast kuidagi veidralt või. Aga nagu teiste poolt küll ei.“

Juhused, kus uuritavad vastasid, et soovisid lapsena peita enda etnilist tausta või luua endale teistsugune taust, võib pidada Berry (1980) kohaselt assimilatsiooniks, sest seal soovib vähemus enda varasemast kultuurilisest identiteedist lahti öelda ning otsitakse teiste gruppidega kontakti. Samas tekib küsimus, et kas tegu on pesuehtsa assimilatsiooniga, kui assimileerumine toimub kiusamise, diskrimineerimise või selle tõttu, et kardetakse kaaslaste halvakspanu selle pärast, et ollakse teistsugune? Kui assimileerumine toimub sunni toel, siis on tegu sundassimileerumisega. Samas on tähendatud, et kui indiviid on sunnitud assimileeruma, siis on sel negatiivne mõju, seda tajutakse negatiivselt ning see võib reaktiivse identiteedi esile kutsuda (Pilvisto 2013). Seetõttu ei ole (sund)assimilatsioon positiivne, vaid on negatiivne nähtus ning sellele peaks eelistama integratsiooni.

Diskrimineerimine, mille osa on koolikius, võib Berry (1997: 9) sõnul viia marginaliseerimiseni, sest negatiivsete kogemuste najal võidakse soovida seljatada oma algset kultuuri, samal ajal kui enamusgrupiga kontakti ei otsita. Võib järeldada, et erinevate intervjueritavate poolsed näited ja kogemused diskrimineerimisest ja kiusust võivad olla põhjuseks, mis võib edaspidi viia

marginaliseerimiseni. Negatiivne on ka see, et positiivne akulturatsioon eeldab kõigi ühiskonnagruppide avatust, kuid kui enamusgrupp ei suuda seda pakkuda, siis ei ole hea või positiivne akulturatsioon võimalik (Kruusvall, Vetik, Berry 2009). Seetõttu oleks oluliselt vaja muuta enamusgrupi suhtumist ja avatust, sest sellega mitte ainult ei soosita positiivset akulturatsiooni, vaid ka välditakse marginaliseerimist ja eraldumist ning seeläbi segregatsiooni. Segregatsioon võib omakorda raskendavalt integratsiooni ja assimileerimist mõjutada, sest inimesed on eraldatud (Mägi 2018).

3.3 Eestlaste, meedia ja riigi suhtumine venelastesse

Noored tajuvad osaliselt ühtlasi negatiivseid hoiakuid eestlaste kui inimeste poolt - eriti need, kes enam eestlastega lävivad. Positiivse hoiakuga eestlaste suhtumise osas venelastesse on need, kes on venekeelsetes koolides või keelekümbelklassides õppinud. Negatiivse suhtumise puhul panid vastajad eestlastele pahaks, et nad sildistavad ja üldistavad ning omavad negatiivseid hoiakuid, justkui oleksid kõik vene päritolu inimesed Venemaa režiimi ja Putini poolt.

M21Tab: “No ei ole hea suhtumine. Ma näen seda igapäevaselt, ma kuulen seda... Ma olen nagu *full* nagu Eesti, Eesti, Eesti, ma olen enda riigi poolt, mitte kellegi teise, vaata. Ja siis sa mulle öeldakse siukest asja. Ja siis ma nagu saan aru, et ja see suhtumine ei ole hea ja see on fakt.”

Tajutakse et meedia raamistab võimalusel venelasi negatiivselt. Mitu vastajat mainisid näiteks krimiuudiste puhul inimese rahvuse mainimist, mida meedia väljaanded kipuvad väga uudistes rõhutama. Kuigi tajuti, et meedia on negatiivse suhtumisega, siis vastasid mitu intervjuueeritavat, et neid häirivad halvasti käituvad rahvuskaaslased, mistõttu nad mõistavad, et miks meedia raamistab inimesi. Välja toodi ka seda, et kui tarbitakse nii eesti- kui venekeelseid väljaandeid, mis on isegi sama organisatsiooni all (nt ERRi uudised või Postimees ja Limon), siis olenevalt keelest kirjutatakse erinevatest teemadest. Venekeelsete väljaannete puhul mainisid kaks vastajat, et nende teemakäsitlelused keskenduvad palju rohkem venekeelsele lugejaskonnale.

N25Trt: “No ma arvan, et kui on midagi halba öelda, kui on põhjust midagi halba öelda, siis seda tehakse.”

Eestikeelsele haridusele üleminek oli paljude vastajate jaoks oluline küsimus, mis puudutab neid isiklikult ja sellega on seotud ka tunded, et riik käitub venelastega halvasti. Ühe vastaja ema õpetab

vene koolis ning ta väljendas seda, et vene koolide sulgemisega väljendab riik, et ei austata ega hinda vene kultuuri, sest vene keele õpe jääks niivõrd teise järguliseks. Teise probleemina nägi ta koormust senistele vene koolide õpetajatele, kes on sunnitud suure töökoormuse kõrvalt lisaks keelt omandama, mille praktiseerimiseks on neil vähe võimalusi.

N24Tln: “Yikes. No mina tunnen, et Eesti riik väga ei armasta venelasi ja eestivenelasi. Kuna kõik pannakse kinni ja enam ei austata nagu seda kultuuri, ei hinda enam. Halvasti suhtutakse... Koolid on nii isiklik meie pere teema, ema ise on õpetaja ja siis ta peab seda C1te saama ja. No töö kõrvalt veel seda õppima, kuigi tal on kuus last, peab nendega tegelema, ning tal pole kogemust, sest enamus ta koolilapsi ehk õpilasi on venelased. Nagu tal ei olekski praktikat, et seda eesti keelt ära õppida.”

Mitu vastajat avaldasid muret, et kui sundida noored ainult eesti keeles õppima, siis nad ei õpi piisavalt hästi, sest nende akadeemilised teadmised jäävad (vähemalt alguses) eesti keele oskuse taha. Välja toodi ka õpetajate nappust, mis niigi kõiki koole ja tervet haridussüsteemi tervikuna kimbutab. Üks vastaja mainis, et kuigi ta ise õppis eestikeelses koolis, siis enda sõprade kodutööde pealt nägi ta, et mõnes venekeelses koolis ei oska eesti keele õpetaja tegelikult eesti keelt pädevalt ning hindab seetõttu õpilaste kodutöid valesti.

M21Tab: “Ja pole isegi õpetajaid võtta kuskilt ju. Meil ei ole nii palju õpetajaid riigis, et kõik koolid eestikeelseks teha... Mina päriselt ei oskagi seda lahendada, sest et see mastaap on nii suur - 400000 inimest on vaja panna rääkima keelt, siis see peab toimuma kindlasti põlvkondade kaupa ja pikaajaline protsess... Kõige lihtsam ongi saata lapsed eestikeelsesse koolidesse. Aga mida ma jälle kuulsin? Oma töökaaslaselt, kes on Venemaalt tulnud, aga ta lapsed on siin ka üles kasvanud ja nii edasi, et neid isegi ei võetud eestikeelsesse kooli, sest et nad ei rääkinud eesti keelt.”

N22KoJ arvab, et eestikeelsele haridusele üleminek võib ohustada laste vene keele oskust: “Võibki juhtuda, et lapsed lõpuks ei oska piisavalt vene keelt ja nad ei oska selle emakeele baasil õppida teisi keeli. Sellega peab lihtsalt arvestama... See on lihtsalt minu isiklik kogemus... Ma omandasin alguses väga head vene keelt, sellist kirjanduslikku, selleks, et õppida eesti keelt. Et mul oli paralleelselt kahe keele õpe väga kõrgel tasemel.”

Riigi suhtumine eestivenelastesse oli intervjuueeritavate arvamuste osas kahetine. Ühed tõdesid, et Eesti riik ei suutu neisse negatiivselt, sest nende pere oskab riigikeelt või on majanduslikult heal järjel. Sellest saab järeldada, et vastajad tajuvad, et riik võib halvemini kohelda või suhtuda neisse, kel puudub riigikeele oskus ning keda see võib majanduslikult negatiivselt mõjutada. Üks vastaja mainis, et riik käitub venelastega halvasti, sest tahetakse vene koolid kinni panna ja vene telekanalid on suletud, mis näitab riigi hoolimatust vene elanikkonna ja vene kultuuri suhtes. Teine vastaja mainis, et üheltpoolt ta tajub, et riik suhtub venelastesse halvasti, kuid samal ajal üritab venelasi ühiskonda assimileerida. Mitu vastajat tõid välja ka selle et riigi suhtumist venelastesse mõjutab see, kes on parasjagu valitsuses, seega tõmmatakse pigem valitsuse ja riigi vahele võrdusmärk, mitte ei tooda eraldi välja näiteks õigussüsteemi vm.

Samas vastas teine uuritav, et tema peresse ei suutu Eesti riik erinevalt, sest nad on sotsiaalmajanduslikult heal järjel, mis viitab sellele, et vähemkindlustatud inimestesse võib riik kehvemini suhtuda.

N21Tln: “Ma ei ütleks, et riik oleks kuidagi meisse teistmoodi suhtunud. Sest mu pere on ka heal järjel, ehk siis seal ei teki mingit sotsiaalmajanduslikku lõhe. Me elame nagu iga teine inimene.”

Kolmas vastaja mainis, et riigi suhtumine on üheltpoolt venelastesse halb, kuid teiselt poolt tahetakse assimileerida, mis on “veider”.

N25Trt: “Ma arvan, et (riik suhtub – toim.) pigem negatiivselt. No ja muidugi sõltub, kes on valitsuses, aga pigem siin ikkagi selline, umbes, et vähemalt ma tajun niimoodi, et miks te siin olete? Isegi kui inimesed õpivad keele ära, siis ikkagi selline. Et täpselt nagu ei saagi aru, mida tahetakse nendest inimestest... Aga samas, nüüd tahetakse ikkagi nagu assimileerida, kuidagi nagu sihuke veider.”

Ukraina konflikti alguses kartis üks vastaja eestlaste reaktsioone, kui ta vene keelt avalikus ruumis rääkis, sest ta ei teadnud, kas sellest võib eestlastega konflikt tulla. Vastaja mainis, et ta kartis ennekõike Ukrainat toetavate eestlastega konflikti.

N21Nrv: “Kui algas sõda, siis ma kohe hakkasin kartma... Nagu kuidas hakatakse minusse suhtuma... Esimestel kuudel Tartus ma mäletan, kui ma käisin oma sõbrannaga, kes on samuti

venekeelne ja kui me nägime, me seisime näiteks valgusfoori taga ja teisel pool siis Ukrainat toetajad ja nad ütlesid, et nad ei ole nagu ukrainlased, vaid on nagu eestlased. Mingil moel tunduvad, et kui sa hakkad, kui nad kuulavad, et sa räägid vene keelt, siis algab mingi konflikt. Et sa kunagi ei tea, mis hakkab juhtuma, sellepärast, et sa tead vene keelt. “

Üks vastaja mainis, et mõnedel tema eestlastest sõpradel on tendents teha diskrimineerivaid nalju venelaste kohta, isegi, kui neile tuttav vene juurtega inimene on seltskonnas.

N21Tln: “Ma arvan, et mu sõprusrühmas võetakse rohkem sõna venelaste kohta negatiivses toonis, kus isegi ei põhjendata, miks nad mingi vihkad venelased. Nad lihtsalt ütlevad mingi "Ma vihkan venelasi, kuradi tiblaid."... Viimasel ajal või nagu vahest tehakse näiteks minu kohalolekul nagu väga halvustavaid mingeid nalju venelaste üle, ja siis nagu sa tead, et mul on ka vere juured, mis on võib-olla naljakas.”

Berry (1980) akulturatsiooniteooriatega seonduvalt paistis uuritavate vastustes enim silma see, et tajuti sundassimilatsiooni. Mitu vastajat tajusid, et riik sunnib erinevaid meetodeid pidi jõuga assimileeruma – venelasi enda kultuuri ja tausta maha jätma ja maha salgama. Ning nii nagu varasemad tööd on tõestanud (Pilvisto 2013), on assimilatsioonil negatiivne mõju. Mitmed uuritavad väljendasid, et tunnevad justkui ohtu vene kultuurile, keelele ja identiteedile tänapäevases Eestis – Pilvisto (2013) on leidnud, et kui toetada vähemusgrupi riiklikku identiteeti, siis nähakse vähem riigiidentiteedis ohtu enda grupi identiteedile. Kui aga mitmed antud uurimuse vastajad tunnevad ohtu enda identiteedile, siis võib väita, et Eestis ei toetata piisavalt vähemusgrupi identiteeti, kui Eesti riigiidentiteedis nähakse ohtu.

Uuritavad tõid välja ka seda, et on segane olukord – üheltpoolt ootab riik, et venelased assimileeruksid, heidaksid enda vene identiteedi seljataha ja omistaks eesti oma, kuid samal ajal ei paku riik piisavalt erinevaid võimalusi edukaks integreerumiseks või assimileerumiseks (näiteks ei lasta vene perest pärit lapsel eestikeelses kooli minna vm). Seetõttu väljendasid mitu vastajat pahameelt, et riigi tegudes ja suhtumises ei ole konkreetsust, et millist strateegiat riik ise implementeerida tahab.

3.4 Perekondlikud arusaamad ja suhtumine

Mitu uuritavat väitis et nemad ja nende pere tunnevad uhkust eestis elamise üle.

N22Tln: “Ma ei tea, kui palju saab seda iseloomustada, sest see on suhtumine kodumaasse. Ikka alati positiivne suhtumine.”

Ukraina sõda on polariseerinud vaateid noorte ja nende pereliikmete, eelkõige vanade end venelasteks pidavate sugulaste vahel.

N21Tln: “Ma ütleks, et Ukraina sõda on mu pere väga polariseerinud. Ehk siis, mina versus mu pere. Kahjuks, mu pere jälgib väga nagu venemeelset retoorikat, ehk siis kõik meie pere kokkutulekud on lihtsalt mina vaidlemas, või nagu me üksteisega vaidlemas, kus, nagu, kuna ma olen nagu vähemuses, kuna ma olen mingi üks versus kuus, siis pean vene keeles ka veel vaidlema, mis on, nagu veits piinarikas... Et jah, ma tunnen seda polariseeritust ainult pereringkonnas. Kus isegi eestlased, näiteks mu vanaisa on puhas eestlane, võtab Venemaa poole, mis on nagu huvitav.”

Teine vastaja, N21Nar rääkis, kuidas teismeeas tekkis tema jaoks küsimus Vene ja Eesti väärtuste erisuste kohta, mis on Ukraina sõja puhkedes veel aktuaalsemaks muutunud. Uuritava ja tema vanaema vahelised suhted on muutunud sõja valguses väga pingeliseks, sest neil on väga erinevad arusaamad sõjast - samal ajal kutsub vanaema lapselast riigireeturiks, sest ta ei toeta Venemaa pingutusi.

N21Nar: “Aga siis kui algas sõda, siis see küsimus jälle tekkis. Ja see koguaeg lõpeb sellega, et minu vanema just emapoolne vanaema nimetab mind riigireeturina. See on väga karm. Ma olen, et selles mõttes, ma ei taha niivõrd palju temaga rääkida, ja see aasta üldse, kuna ma tean, et tema suhtumine on teistsugune kui mul, ikkagi toetab Venemaad, vähemalt mingil määral. Aga tal on segadus ka olemas, et ta ei tea mida ta toetab. Ja siis sellepärast tulebki välja nii, et kogu aeg, kui ta algab seda juttu ja ta teab, mida ma õpin; ta teab, kuidas ma olen kasvatanud; kuidas mind kasvatati üles, siis kogu aeg lõpeb sellega, et ma olen Ukraina toetaja, et siis ma olen natsist. Olen riigireetur ja kõik see nimekiri isegi veelgi rohkem pikem, pikeneb.”

Kolmas vastaja sõnas, et peale sõja puhkemist 2022. oli tal negatiivne kogemus ühes riigiasutuses praktikal olles, kus teda ignoreeriti vahetult peale sõja puhkemist. Lõppkokkuvõttes soosis ignoreerimine praktika jätkamist kodukontorist ja mitte enam vahetult kolleegidega koos.

N22Tln: “Kui ma läbisin oma aastast praktikat /väljavõtt/, siis ma mäletan, et kui ma tulin tööle järgmisel nädalal peale seda, kui Venemaa tungis Ukrainasse, minuga ei räägitud. Nagu noh,

mulle ei vastatud... Paar päeva läks mööda, läksin tööle ja siis minuga juba ka suheldi veits nagu tavapäraselt, aga pärast seda, ma sees ikkagi tundsin, et see ikkagi oli nii vastik mu jaoks, nagu mida rohkem sellest on aega möödas, seda rohkem ma hakkasin mõtlema, et tegelt päris imelik - et *actually* pole päris okei.”

Ukraina sõja süvenedes muutus sõjateema mitme noore peres väga polariseerivaks, aga mõned vastajad sõnasid, et nad üleüldiselt väldivad sugulaste või vanematega poliitikast rääkimist, sest sellest saadakse erinevalt aru ja see on lahkavamuste allikaks, mistõttu on seda lihtsam vältida.

N22KoJ: “Ma näiteks ise ei toeta mitte mingil juhul sõda Ukrainas või noh, selles suhtes, et see on vale, aga tema nagu on, et kõik ei ole nii ühetaoline... Et ma väldin poliitikast rääkimist nendega.”

Mitu noort töid välja, et kuigi nende pere on otseselt vene juurtega ja vene keelt räägitakse ladusalt, siis Venemaale reisisid on nad varasemalt olnud ikkagi eestlased. See tähendab, et Venemaal ei olda venelane, vaid eestlane noorte sugulaste ja nõ alaliste venelaste arvates. Venemaa venelastele tutvustatakse end kui eestlast ning kohalikud tunnevad välismaalase ära ka aktsendi ja keelekasutuse järgi. Kuigi Venemaal ollakse eestlased, siis Eestis peetakse samu noori venelasteks, pahatihti eestlaste poolt. Ka iseloomu poolest ollakse ühes riigis liiga vaiksed, aga teises liiga valjud. Kultuurilise erisusena eestlaste ja venelaste vahel toodi välja temperamenti ja avatust. Eestlaseid iseloomustatakse vaiksete ja kinnistena. Mitu noort avaldasid intervjuude käigus, et nad tunnevad justkui ei kuuluks nad kummagi riigi rahva sekka, olles üheaegselt mõlemat rahvust, aga samal ajal mitte kumbki.

N22Tln: “Mõned inimesed, või eestlased siis, ei mõista, et kui mina lähen Venemaale, siis ma tunnen end täiesti võõralt. Nagu see ei ole mingi kodumaa. Kuigi ma olen mitu korda näiteks Moskvast või Peterburis käinud, seega linn on nagu enamvähem selge, keel on selge, onju. Et tundub, et nagu, et noh kui sa oskad keelt ja tunned enamvähem linna, siis on selline, rahulik ja pigem kodune tunne. Absoluutselt mitte, sest kõik on nii teistsugune. Ja ma ütleks, et see mentaliteet on ka nagu täiesti teistsugune, mis on nii-öelda Venemaa inimestel ja eestivenelastel. See on hästi erinev. Et Venemaal olen mina alati eestlane, ma ei ole mitte kunagi venelane.“

Kolm vastajat mainisid pere traditsiooni või olulise tähtpäevana ka üheksandat maid. Ühe vastaja pere käis niisama surnuaial kuhu vanavanavanemad maetud, sest nad elasid sõja üle (üks võitles sõjas, teine pääses koonduslaagrist). Ühe vastaja pere käis alati pronksõduri monumendi juures. Üks Ida-Virumaalt pärit vastaja pere tähistas ka üheksandat maid. Samas oli üks vastaja, kes väga konkreetselt ütles, et kuigi tema pere on täiesti vene pere, siis nemad üldse ei tähista antud tähtpäeva, seega soovis uuritav end võimalikult palju sellest tähtpäevast distantseerida.

Noored tunnevad, et eelkõige nende vanavanemad igatsevad nõukogude liidu aega tagasi - samas teadvustatakse, et see võib olla lihtsalt nooruse, mitte ilmtingimata režiimi taga igatsemine. Samas öeldakse ühtlasi, et nende sugulased tajuvad, et vene keel ja kultuur kaob eestist.

N21Nrv: “Aga noh, vanaema ja vanaisa... Ei suhtu Eestisse niivõrd hästi selles mõttes, et neis siia maani on olemas nagu... Kurb tunne, et Nõukogude Liit on lagunenu, et nad ei saanud lihtsalt kohaneda erinevate muutustega ühiskonnas... Enamasti suhtumine ikkagi seisneb selles, et Eesti on väga halb. Aga kui ma ütlen neile, et nagu äkki sa tahad kolida Venemaale, seal on vene keel olemas, nagu ei ole küll hea niivõrd elu, et võib-olla sa tahad. Siis nad vastavad ei. Et selles mõttes nad on juba, nende jaoks on mugav elada Eestis, ja nad teavad, et Venemaal ei ole niivõrd hästi.”

Teine vastaja Ida-Virumaalt väljendas sarnast arvamust ja kogemust, N22KoJ: “Ongi pigem vanemad, kes on elanud 70 aastat ja igatsevad Nõukogude Liitu, igatsevad seda aega, aga ma pigem, ma arvan, et noh, võib-olla lihtsalt igatsevad noorust. Muru oli rohelisem ja nii edasi. Aga ma ei välista kultuuri pärast, noh vene keel vaikselt kaob Eestist ja võib-olla tunnevad nad ennast ohustatuna, sest nagu kultuur kaob.”

Noored väljendasid intervjuudes, et nemad on (edukalt) integreerunud Berry (1980) teooria kohaselt. Nad on omandanud keele, riigiidentiteedi vähemal või suuremal määral, jagavad ühiskonnaga samu väärtusi jm. Samas kui nende vanemad või vanavanemad on otsustanud eraldamise teed minna, kus ei omata ühiskonnaga samu väärtusi, hoitakse enda algkultuurist kinni aga teiste ühiskonnaliikmetega kontakti ei otsi ning on oma kitsa ringi keskis. Seega on nooremate ja vanemate generatsioonide akulturatsioonistrateegiates tugev erisus.

3.5 Riigisümbolite tajumine

Riigisümbolid tekitavad enamjaolt positiivseid tundeid. Lipu puhul mainiti märksõnadena uhkus ja au.

M21Tln: “Eesti lipust rääkides mul oli üks väga tore kogemus. Ma käisin ERMis ja seal on see päris esimene Eesti lipp... Sa saad aru, et see on päris asi ja et see on säilinud ja et seal on hästi sümbolism olemas. See tekitab lugupidamistunnet.”.

Vapp seostub uuritavatele riigiasutuste, ministeeriumite ja presidendiga. Üks intervjuueeritav vastas, et tema jaoks on kolm lõvi kui kokkuhoidev karja kuuluv loom ning see iseloomustab tema sõnul eestlasi väga hästi.

Hümni puhul mainiti paari intervjuueeritava poolt Soomet, kuid teised märksõnad olid ilus, uhke ja pidulik. Kuigi riigisümbolid tekitasid pigem positiivseid tundeid vastajates ning negatiivseid konnotatsioone ei esinenud, siis oli vähem ka ülevoolavalt positiivseid vastuseid. Võib öelda, et enamike vastajate puhul olid tunded võrdlemisi leiged - ei olnud halvad ega ka ülemäära head.

Riigisümbolite puhul oli näha pigem Berry (1980) integratsioonistrateegiat, sest vastajad väljendasid heameelt, uhkust, aud. Samas ei anna see eriti konkreetseid ega süvitsi teadmisi meile sellest, kuidas vastajat akulturatsiooni tajuvad. Peale taasiseseisvumist on uuringutes tähendatud, et vene emakeelega inimestel on Eestiga seonduv emotsionaalne kiindumus seotud enim isiklike asjadega (pere või kodu), kuid mitte avaliku sfääri osistega nagu kodakondsus või riigi sümboolika (Kruusvall, Vetik, Berry 2009: 4), seega ei ole otseselt imestada, et riigisümboolika leiged tundeid tekitab.

3.6 Negatiivne suhtumine Ida-Virumaa suhtes

Kahe vastaja või nende pere jaoks oli väga oluline lahkuda Ida-Virumaalt, sest seda ei nähta kui piirkonda, kus oleks võimalusi. Ühe vastajatest pere jaoks oli ülioluline, et nende lapsed kasvaksid üles kui eestlased ning et neil oleks vene kultuuri ja riigiga võimalikult vähe pistmist.

M21Tab: “Sest et nagu ta mulle kunagi rääkis, siis umbes samas vanuses kui praegu ta hakkas unistama sellest, et tema tulevikus ta elaks, kindlasti mitte seal, kus ta üles kasvas, ehk siis Ida-Virumaal, Jõhvi linnas. Tal oleksid eesti keelt kõnelevad lapsed eesti nimedega. Ja tollel hetkel ta isegi vist unistas Eesti mehest. Aga noh, kuigi mu isa perekonnanimi on /väljavõtt/, siis täielikult

ta eestlane ei ole, ta ema on siis valgevenelane ja isa siis eestlane ja siis sealt tulevadki need minu Vene-Valgevene juured, et ja sellepärast ma ei tea, eluliselt, mida ema elas, ei olnud see, mida ta tahtis enda lastele ja sellepärast arvas, et just, kui ta elab Eesti riigis, nad on väga riigiarmastajad. Nad on suht patrioodid, ma võin öelda. Ja siis sellepärast tahtsidki, et järgmine põlvkond oleks täielikult eestlaste põlvkond.”

Teine vastaja mainis, et ta tahtis endale paremat elu kui see, mida ta oli teiste Ida-Virumaal elavate inimeste hulgas näinud. Ta mainis, et seetõttu oli ka tema eesti keele õpimotivatsioon kõrge ning ta soovis aktiivselt olla osa ühiskonnaelust. Ta nentis, et kuigi elu Ida-Virumaal on paranenud, nägi ta, et mujal Eestis võib veelgi parem olla. N22KoJ: “Ma tahtsin saada väljapoole Ida-Virumaad. Ei tahtnud, et mu elu oleks samasugune nagu Ida-Virumaal inimestel. Praegu on seal elu arenenud, ma ei saa öelda, et see on nii halb, aga nooruses ma ikka nägin, et paremat on. Peamine motivatsioon oli see, et ma ei tahtnud ühiskonnast väljatõrjutud olla. Ma tahtsin kõigest aru saada, mis ühiskonnas toimub ja tahtsin ise ühiskonnas hakkama saada, et keegi ei ütleks, et mulle, et a sa oled see, kes aru ei saa ja ei oska.”

Sama vastaja pidas väga oluliseks seda, et ta saaks valida kõrghariduse selle järgi, mis talle meeldib, mitte selle alusel kuhu etniliselt sama taustaga eakaaslased lähevad. Vaatamata asjaolule, et ta on enda perest esimene inimene, kes kõrgharidust proovib saada ning peab end esimeseks “edukalt integreerunuks” enda perest, koges ta Tartusse ülikooli tulekuga sotsiaalset isolatsiooni. Sotsiaalne isolatsioon tekkis seetõttu, et tal oli raskusi uues keskkonnas harjumisega. Teiseks mainis ta, et kuigi ta õppis Ida-Virumaal keelekümbelusklassis, siis ei tekkinud sõprussuhteid eestlastega, mis oleksid ülekandunud tema laiemasse tutvusringkonda.

N22KoJ: “Ma olin üks vähestest, kes valis eriala, mis mulle meeldis, mitte selle põhjal kes sinna veel läks. Ka seda, et inimesed kolisid kokku ja eks sellepärast, et neil on koos turvalisem, selle emakeele baasil. Kindlasti ma parandaks seda, et kaks rahvust suhtleks omavahel... Kui ma kooli lõpetasin, siis ma teadsin, et olen akadeemiliselt võimekas, aga kui ma Tartusse jõudsin, siis oli liiga võõras keskkond... Ei tekkinud eriti ka sotsiaalseid suhteid... See konkreetne piirkond, kust ma tulen on valdavalt venekeelne. Kuni teatud vanuseni, kuni ma sain äkki 17, mul ei olnud üldse eestlastest sõpru, kellega ma veedaks väljaspool kooli aega... See on negatiivne, et paberite järgi oli eestikeelne kool või keelekümbeluskool, põhikooli puhul, aga sotsiaalseid suhteid sellega

kaasa ei tulnud. Et ma oleks tahtnud ikkagi, et mind oleks pandud täiesti eestikeelsesse kooli, kuigi sellega kaasnevad ka plussid ja miinused.”

Berry akulturatsiooniteooria (1980) kohaselt võiks olla tegu kahe vastaja vastuste näol assimilatsiooniga. Vastaja M21Tab väljendas selgelt, et tema pere proovis maha jätta Vene identiteedi, et lastel oleks Eesti identiteet. Samal ajal koliti ka Ida-Virumaalt ära ja pandi lapsed eestikeelsesse kooli – seegi täidaks assimilatsioonistrateegia puhul kontakti otsimise osa.

Teine vastaja, N22KoJ tähendas, et oleks soovinud, et koolist oleks lisaks eestikeele oskusele kaasa tulnud sotsiaalsed võrgustikud. Uuritav selgitas, et ta oleks soovinud, et integratsioon oleks olnud justkui laiapõhjalisem või edukam – et ta oleks saanud enam enamusgrupiga kokkupuutuda. Seega otsis vastaja Berry (1980) teooria kohaselt integratsiooni, kuid oli sunnitud justkui eralduma (säilitades algse kultuuri, kuid mitte omades kontakti või kokkupuuteid). Kuigi uuritav nentis, et tema jaoks on oluline saada haridus, mis teda ennast huvitab, ükskõik kas seda õppides saab ta olla koos kaaslastega või mitte, siis varasemad uurinud on toonud välja, et vene emakeelega õpilaste jaoks on oluline rahvuskaaslaste seas õppimine, sest see on emotsionaalselt toetav (Soll et al. 2014: 222), seega ei ole imekspandav, et paljud tema kaaslased Ida-Virumaalt otsustasid erialade ja koolide kasuks, kus oli rahvuskaaslaste suur osakaal.

3.7 Suhete halvenemine Eesti ühiskonnas

Kui noortelt küsida, et kuidas nad tajuvad, et millised sündmused lähiajaloo on pingestanud eestlaste ja venelaste vahelisi suhteid, siis tuli väga erinevaid vastuseid. Mõned vastajad mainisid Pronkssõduri sündmusi 2007. Samas nenditi seoses Pronkssõduriga, et vastajad ise olid tol hetkel lapsed (kõik vastajad olid sel ajal alla kümne aastased), mistõttu neil kas puuduvad või on katkendlikud mälestused Pronksiööst. Paar vastajat mainisid, et on hiljem küsinud enda vanematelt või sugulastelt, et kus nad olid ja mida tegid, ning kuidas sellesse sündmusse suhtuvad. Pronkssõduri puhul mainisid kaks vastajat, et üheltpoolt nad mõistavad laamendajate tegusid hukka, kuid teisalt tajuvad seda, et ka tollaegne valitsus ei tegutsenud läbipaistvalt ega kommunikeerinud piisavalt selgelt, mistõttu mõistavad, et kust inimeste pinged võisid alguse saada.

Mainiti ka Krimmi annekteerimist 2014 ning Ukraina täiemahulise sõja algust 2022. Lisaks põgusalt Narva tanki, “Ja Russki” liikumist, vene telekanalite keelamist, venekeelsete koolide sulgemist, Eesti200 poliitreklaami “Eestlased siin, Venelased siin” trammipeatuses. Seega tuli intervjuudest välja võrdlemisi lai amplituud erinevaid sündmusi, mille osas tajutakse, et need on olnud suhete halvenemise katalüsaatoriks.

Mitu vastajat väljendasid kahetsust ja kurbust, et vene inimestele laiendatakse vene riigi ja valitsuse otsuseid ja tegevusi, justkui enda rahvuse tõttu nad automaatselt toetaksid venemaad.

N25Trt: “Ma arvan, muidugi see, mis toimub Venemaal ja nagu see, et nagu Eestis elavaid venelasi seostatakse sellega. Seostatakse, et nad nagu. Kas nad pooldavad või ei. Ma arvan, et nähakse hästi tugevalt läbi oma kogemuse prisma või nagu selle, et meiega juhtus kunagi. Sama asi võib olla või võib juhtuda veel uuesti, midagi sellist. Et sellepärast see on nagu eriti valus. See on selline oht, mis ühekorra juba oli, või mis juhtus.”

Mitmete vastajate vastuseid võib interpreteerida nii, et nende poolt mainitud sündmused on olnud suhteid pingestavad. Berry (1980) akulturatsiooniteooriate kohaselt võib väita, et näiteks Pronksiöö, Narva tank, Ukraina sõda jt. sündmused võivad olla integratsiooni pärssivad ning eraldumist soodustavad, sest saadavad vähemusgrupile sõnumi, et riik ohustab nende kultuuri ja identiteeti, eemaldades erinevaid kultuurilooliselt olulisi mälestusmärke avalikust ruumist. Kohati võib näha oluliste mälestusmärkide eemaldamist kui sundassimilatsiooni, sest sunnitakse inimesed loobuma endale olulistest kultuurilistest tähistest. Nagu ka varasemalt mainitud, on assimilatsioonil ja selle tajumisel negatiivne mõju (Pilvisto 2013). Samas andsid mitu uuritvat mõista, et miks on Eesti valitsuse ja riigi jaoks oluline olnud neid tegevusi teha, mis on suhete pingestamiseni viidud, seega ei saa öelda, et tegu oleks täieliku sundassimilatsiooniga.

3.8 Lahendused ja jätkuvad murekohad

Kuigi integreerimisest ja lõimumisest räägitakse riigitasandil ja akadeemias jätkuvalt, siis väljendas üks uuritav, et siin sündinud inimesi ei ole otseselt vaja integreerida.

N25Trt: “Ma tegelikult ei ole üldse kindel, et on vaja integreerida, sellepärast et inimesed noh, nagu ma ei tea, tundub, et kui inimene sünnib siia, siis see on ju see ühiskond ja see kultuur,

mida ta, see on ainus, mida ta teab tegelikult enda ümber... Et see on nagu tundub, et see mingi protsess, mis toimub iseenesest kohati. Võib olla ainus probleem ongi see keel. Aga samas jällegi, kui näiteks nagu mina, ma läksin kohe eesti lasteaeda ja nagu, ma ei tunne ühtegi probleemi... Ma arvan, et kui vanemad teevad teadlikud otsused, siis tegelikult ei teki küsimust kuidas inimest integreerida, ta nagu on osa ühiskonnast niikuinii.”

Mitu vastajat nägi lahendusena keeleõppe täiendamist ja parandamist, sh rohkem keelepraktikat.

M21Tab: “Ja nagu ongi see, et venelased ei saa enne keelt selgeks, kui neil ei ole igapäevast praktikat, ehk siis inimesi, kellega suhelda selles keeles. Vot see on minu lõplik positsioon.”

Ühe vastaja kogemusel võib olla keelekümbel piisav, et Eestis kõrgharidust omandada, kuigi tõdeb, et venekeelsetes koolides võib olla vähem perspektiive või ülikooli on raske.

N21Nrv: “Lõpetasin gümnaasiumi, siis meile kogu aeg räägiti sellest, et need noored, kes on tulnud venekeelsetest koolidest, neil on päris raske ülikoolis, kuna lihtsalt ei tea eesti keelt niivõrd hästi, et nad saavad rääkida selles. Aga meie keelekümbeluskooli kogemused on vastupidised. Et nende jaoks on see kohandamine isegi kergem teha.”

Berry (1980) akulturatsioonistrateegiatest väljendasid enim toetust noored integratsioonile. Mitu vastajat mainisid integratsiooni edendamist ja süvendamist kui lahendust sellele, et kuidas eestlased ja venelased üksteisele lähemale tuua. Keeleõppes nähti üht viisi, kuidas integratsiooni paremini läbi viia, sest see annab võimaluse rühmadel omavahel enam ja paremini suhelda, pakub vähemusele paremaid võimalusi ning samal ajal võimaldab vähemusel enda kultuuriline eripära säilitada. Samas väljendasid uuritavad muret selle üle, kuidas ja millal integratsioonistrateegiat läbi viia, sest see on pikaajaline, nõuab palju rahalisi ressursse (keeleõppe küsimus), venekeelsete koolide sulgemine tekitab inimestes trotsi ning sügavama integreerumisega on võimalik tekitada pahameelt venekeelse elanikkonna seas, kui see näeb välja kui sundassimileerimine.

Samas väljendasid ka kaks vastajat, et nad ei ole kindlad kas on üldse vaja süvendatud integratsiooni, sest nemad on Eestis sündinutena nii tugevalt integreerunud, et ei tunne või ei oska näha vajadust enama integreerimise järele. Nad tunnevad end nõnda tugevana ühiskonnas, et ei kahtle enda identiteedis ega võimalustes. Siiski tuleb nentida, et mõlemad vastajad olid käinud eestikeelsetes koolides, seega venekeelsete koolide õpilastel võib olla erinev kogemus.

Arutus ja kokkuvõte

Antud töö peamiseks uurimisküsimuseks oli see, et kuidas noored eestivenelased, kes on üleskasvanud taasiseseisvunud Eestis end identifitseerivad ning selle vastuseks on see, et identifitseeritakse end kui eestlast või kui eestivenelast.

Analüüsi käigus selgus, et üheltpoolt on noored eestivenelased integratsiooni kogenud, olles õppinud ära riigikeele, tundes, et neil on enam Eesti väärtused, kutsudes Eestit kodumaaks, tahtes olla osa Eesti ühiskonnast jm. Teisalt väljendati, et integratsioonis nähakse ka lahendust sellele, kuidas tuua ühiskonnas eestlaste enamus ja venelaste vähemus üksteisele lähemale. Selles nähti suurt rolli keeleõppel (venelaste poolt), kuid teadvustati, et integratsiooni edasisel protsessil võib olla väga pikk ajaline ja rahaline kulu – vaatamata sellele nentisid enamik vastajaid, et vajalik on see ette võtta. Kaks uuritvat ütlesid, et ei tunne isiklikult enamat vajadust integreerimise järele, kuid mõlemad on omandanud hariduse eestikeelses koolis, mistõttu võib nende kogemus erineda venekeelses koolis õppinutest.

Eestikeelsele haridusele üleminekus ehk venekeelsete koolides sulgemises ja erinevates sündmustes, mille taga on olnud Eesti riik, nähti assimileerimist või sundassimileerimist, kus riik proovib venelasi sundida assimileerima ehk enda kultuurilist tausta maha jätma ning nagu erinevad uuringud on näidanud (Pilvisto 2013; Kruusvall, Vetik, Berry 2009) on assimilatsioonil ja isegi integratsioonil negatiivsed konnotatsioonid. Erinevate rahvustevaheliste pingeliste sündmuste südames nähakse vene kultuuri eemaldamist ja maha salgamist. Samas võib öelda, et kõik vastanud olid hästi integreerunud – neil oli oma (enamusest teistsugune) kultuuriline taust, kuid nad oskasid riigikeelt, ise tõid välja enda eestimeelsuse ja tugeva riigiidentiteedi ja Eesti ühiskonnale omaste väärtuste omamise jne.

Üks huvitavamaid leide töös oli see, kuidas väljendus põlvkondadevaheline erisus akulturatsiooniteooriates. Vanem põlvkond oli enda lastelaste kirjelduste järgi enam eraldunud, samal ajal kui nende lapsed või lapselapsed olid rohkem integreerunud. See tõstatab vajaduse teha edasisi süvitsi uurimusi generatsioonidevaheliste erisuste kohta akulturatsioonistrateegiates. Tänapäeval on paljud varasemad uuringud kaasanud erinevatel aegadel ja eluperioodidel migreerunud või nende järglasi, kuid konkreetsed teadmised teise või kolmanda generatsiooni immigrantide kohta Eestis on küllaltki puudulikud.

Berry on toonud enda akulturatsiooniteooria (1980) edasiarendustes (vt Berry 2010) välja, et grupe on võimalik jagada kolmeks selle alusel, millised on nende kokkupuutekohad ning kui kaua nad on ühiskonnas. Eestis sündinud ja kasvanud ning siin resideeruvaid vene noori võib lahterdada erinevatesse mõõtmetesse. Võib arvata, et nende puhul on Berry (2010) pakutud kolmes mõõtmes kaks mõõdet olemas ja stabiilsed: nad on paigalseisvad (st ei migreeru parajasti) ning permanentsed (st ei puutu eestlastega lühiajaliselt kokku, vaid pidevalt - omaette küsimus on, et mil määral või kui tihti). Kolmas mõõde on see, et kas kokkupuude (eestlastega) on vabatahtlik või mitte-vabatahtlik. Kolmas mõõde on enam enam individikeskne ning sellele on võimalik vastus leida läbi selle uurimistöo uurimisküsimuse. Uurimistöo analüüs näitas, et noorte eestivenelaste grupp on suhtumisega, et suhtlevad eestlastega vabatahtlikult. Ükski uuritav ei väljendanud enda halvaksapanu eestlaste suhtes ega näidanud välja, et sooviksid eestlastega mitte kokkupuutuda. Pigem nenditi, et negatiivsete kogemuste ja juhtumite najal ei ole uuritud noorte jaoks küsimus selles, et kas nemad tahavad eestlastega suhelda, vaid et eestlased ise peaksid olema avatumad. Üks uuritav väljendas väga tugevalt, et tal on soov enam eestlastest eakaaslastega suhelda, seega ta soovib enam vabatahtlikult suhelda ja ei ole sunnitud mittevabatahtlikult suhtlema.

Kasutatud kirjandus:

Berry, J.W. 1980. „Acculturation as varieties of adaptation“ *Acculturation: Theory, models and some new findings*: 9-25. Toim. A. Padilla. Boulder: Westview.

Berry, John W. 1997. “Immigration, Acculturation and Adaptation” *Applied Psychology: an International Review* 46 (1): 5-68

Eesti Integratsiooni Monitooring. 2020. „Eesti Ühiskonna Lõimumismonitooring 2020“

Glaser, B. and A. Strauss. 1967. *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New York: Aldine Publishing Company.

Haridussõnastik. 2014. „Hariduse ja kasvatus sõnaraamat.“ Toimetaja: Tiiu Erelt. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus

Kivirähk, J; Lauristin, M. 2013. ”Avalikkuse hinnangud riiklikele institutsioonidele ja usaldus riiklike institutsioonide suhtes “ *Eesti Inimarengu aruanne 2012/2013*: 86-90. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu

Kruusvall, J; Vetik, R; Berry, J. 2009. „The Strategies of Inter-Ethnic Adaptation of Estonian Russians“ *Studies of Transition States and Societies* 1

Lauristin, M. 2021. “EIA 2007: majandustõus ja rahvussuhete kriis - sissejuhatus” *Taasiseseisvunud eesti kolm aastakümnet inimarengu luubi all*: 127-133. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu

Liebkind, K. 2001. “Acculturation” *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes*. Blackwell Publishing Company. : 386-408. Toim Rupert Brown ja Samuel L. Gaertner

Patton, M. Q. 2002. “Qualitative Research and Evaluation Methods” 3rd edition. Thousand Oaks California: Sage Publications

RITA. 2019. „Mitmikidentiteedi ja ühtekuuluvuse võimalused ja väljakutsed Eestis“. https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/7_mitmikidentiteedi_ja_uhtekuuluvuse_voimalused_ja_valjakutsed_eestis_raport_m.ehala_.pdf (külastatud 5.01.2024)

Sam, D.L; Berry, J. 2010. “Acculturation: When Individuals and Groups of Different Cultural Backgrounds Meet” *Perspectives on Psychological Science* 5 (4): 472–481

Soll, M; Salvet, S; Masso, A. 2014. „The role of the language of instruction in the formation of the ethno-cultural identity of Estonian Russian-speaking students.“ *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education* 2 (2): 200–236

Statistikaamet. 2021. “Maakondlik vaade: rahvastiku paiknemine ja soo-vanusjaotus” https://rahvaloendus.ee/sites/default/files/2022-06/Maakondlik%20vaade_Rahvastiku%20paiknemine%20ja%20soo-vanusjaotus.pdf (vaadatud 12.01.2024)

Valk, A; Karu-Kletter, K; Drozdova, M. 2011. „Estonian open identity: Reality and ideals“. *Trames Journal of the Humanities and Social Sciences*

Valk, A; Karu-Kletter, K. 2001. „Ethnic Attitudes in Relation to Ethnic Pride and Ethnic Differentiation“ *The Journal of social psychology*

Valk, A. 2017. “Identiteet avatud maailmas” *Eesti Inimaengu Aruanne* 2016/17: 202-210. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu

Õunapuu, L. 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes* Toimetaja: Ede Kärner.frita Tartu: Tartu Ülikool

LISA 1.a

Tutvustavad üldisemad küsimused:

- Millises koolis sa õppisid (kas venekeelne, eestikeelne)?
- Kuidas sa tunnend, et sinu identiteedi kujunemist mõjutas see kool, kus õppisid? Miks?

Rahvuslik identiteet ja selle kujunemine:

- Mis rahvuse esindajaks sa ennast pead? Jätküküsimus - mis on seda kujundanud?
- Mis on sinu kodakondsus?
- Milline on sinu jaoks rahvuse ja kodakondsuse suhe?
- Millise rahvuse esindajaks sinu perekond või sugulased end peavad?
- Milliseid traditsioone või tähtpäevi sinu pere tähistavad?
- Kuidas sinu pere Eestisse suhtub?
- Kas sul on sugulasi Venemaal? Kui jah, siis millised on sinu suhted nendega?
- Kas sul on esinenud mingeid kogemusi või juhtumeid sinu elus, kus sind on teistmoodi koheldud sinu identiteedi tõttu?

Rahvuste definitsioonid, riigisümboolika.

- Kes on sinu sõnul eestlane?
- Kes on sinu sõnul eestivenelane?
- Kuidas sa iseloomustaksid või kirjeldaksid Eestis elamist?
- Millised tundeid sinus riigisümbolid tekitavad: Eesti lipp? Eesti vapp? Eesti riigihümn?
- Kas sinu hinnangul on olnud juhtumeid, kus eestlaste, venelaste või eestivenelaste vahelised suhted on nõrgenenud või pingelisemaks muutunud?
- Loen ette mõned institutsioonid ning sina võid öelda, et kuidas sa tajud, et need sinusse või sinu lähikonda suhtuvad: eestlased; riik; meedia.